

El Govern Civil de Barcelona al segle XIX : desenvolupament institucional i acció política

Manel Risques Corbella

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**EL GOVERN CIVIL DE BARCELONA
AL SEGLE XIX:
DESENVOLUPAMENT INSTITUCIONAL
I ACCIÓ POLÍTICA**

Tesi doctoral

Manel Risques Corbella

Director: Dr. Borja de Riquer i Permanyer

Departament d'Història Contemporània
Universitat de Barcelona

Abril 1994

Capítol 7

**TRES MANDATS SIGNIFICATIUS:
FERMIN DE ARTETA,
PASQUAL MADOZ I
ANTONIO GUEROLA**

7.1.- FERMIN DE ARTETA, PRIMER GOVERNADOR CIVIL DE BARCELONA. 1850.

7.1.1.- Nomenament.

En carta reservada de data 16 d'octubre de 1849 Fermin Arteta rebia la proposta de Bravo Murillo, ministre d'Hisenda del govern Narvèez, d'ocupar plaça de Governador Civil, càrrec d'imminent creació. La seva vinculació política i personal amb Bravo, i la seva trajectòria professional avalaven la seva presència al front d'una institució nova, que assumia les funcions dels fins llavors intendants i dels CP's, i que volia significar un pas endavant en l'impuls de l'administració provincial i un reforçament de l'autoritat civil. Bravo Murillo necessitava homes de la seva total confiança per intentar dur a terme aquest projecte i Arteta s'adequava a n'aquesta perspectiva⁶¹⁷. Al cap de tres dies, el navarrès va constestar afirmativament a la proposta i declarà que s'associava

...de todo corazón al plan del Gobierno que parece trata de reformar la administración y el gobierno civil de las provincias realzando la autoridad política convenientemente y procurando al mismo tiempo economías en el personal tan necesarias y que reclaman todos los hombres juiciosos...

El primer destí que li van proposar fou Saragossa, la qual cosa no l'entusiasmà puix que considerava aquesta província com

⁶¹⁷ Bravo Murillo li va explicitar l'oferta a través de Ventura González Romero, que signava la carta. Li comunicava que, efectivament ...el Gb^o tiene el pensamiento de crear gobernadores, suprimiendo las intendencias y gobiernos políticos, dotándolos con 40, 45 y 50 mil reales además de designar una cantidad bastante para gastos en que puedan hacerse los de representación y casa... Per aquest motiu es feia necessari ...buscar para esta nueva autoridad personas que por todos los conceptos la realcen y den la debida consideración (..) Bravo ha pensado en V. primero que en nadie (..) y ha sido aceptado con mucha satisfacción por todos los Ministros (..) Lo que tanto D. Juan como yo rogamos a V. es que acepte y que contribuya a una obra tan buena é indispensable si se ha de introducir orden y las cosas han de entrar en caja, aunque si no le acomodase lo deje más adelante, cuando ya esté planteado el pensamiento y sistema... Carta de Ventura González Romero a Fermin de Arteta, 16 d'octubre de 1849, reproduïda parcialment a TRENAS, Julio, Fermín Arteta. La anticipación de un tecnócrata, Madrid, Guadarrama 1971, p. 259-260.

Trenas va tenir accés a la correspondència d'Arteta conservada a l'Arxiu-Museu del Palau Arrese (antic Palau Arteta) a Corella (Navarra); així com a l'arxiu particular de Salvador Sàenz de Heredia. Bardon, Corella; la qual cosa li permeté treballar amb una documentació molt rellevant que constitueix l'aportació principal del seu llibre que inclou un apèndix documental malhauradament insuficient i selectivitzat amb criteris polítics que obvien els aspectes conflictius del personatge i del període. Tampoc no compartim, el plantejament i l'anàlisi que fa d'Arteta, clarament hagiogràfic i reivindicador de la manera de fer política de la tecnocràcia opusdeïsta del franquisme, que anava a la recerca de tradició històrica legitimadora. Vist amb perspectiva hem d'excusar-nos d'aquestes discrepàncies puix que la beatificació d'Escrivà de Balaguer elimina del tot les deficiències del passat.

...algo levantisca para que yo la gobierne con mis escasas fuerzas...⁶¹⁸

i opinava que podia exercir millor el càrrec a la seva província d'origen i residència, Navarra. Desconeixem les raons, però el fet va ésser que en publicar-se el RD.28.des.1849 que creava els nous governadors civils i relacionava els nomenaments, Arteta apreixia amb destí a Barcelona.

Va arribar a Barcelona al cap de dues setmanes, el 14 de gener i va prendre possessió l'endemà; prèviament s'havia desplaçat a Madrid per tal de rebre les instruccions ministerials, en especial les del seu principal valedor Bravo Murillo.

Mentre, a la premsa barcelonina, l'aprovació del D.28.des.1849 no havia provocat -ni tampoc no arribaria a provocar- polèmiques importants. En general la reforma havia estat celebrada tant pel que significava de racionalització i de simplificació de tota la maquinària administrativa, com per la reducció de despeses que podia significar: fins aquí el general consens, aliè en principi a un plantejament polític del tema. Així, per exemple, <<El Sol>>, diari progovernamental, considerà que la nova figura del governador civil eliminava la confusió en l'exercici de competències per part dels antics caps polítics i intendants, i dotava d'uniformitat a l'administració⁶¹⁹. <<La Opinión Pública>>, a l'esquerra del progressisme, valorà positivament que la reforma podia representar un enfortiment de l'autoritat civil davant la militar, i que la unificació administrativa havia de comportar una reducció dels costos econòmics. Tot i així ja va donar unes primeres mostres d'escepticisme en condicionar la seva efectivitat a llur correcte aplicació pràctica⁶²⁰. <<El Bien Público>>, portaveu industrial, estimà que si bé la reforma no era perfecte era suficientment positiva com per no ser rebutjada ans al contrari, el que calia era introduir-hi millores⁶²¹.

Aquestes valoracions no amagaven però, elements de crítica que van anar explicitant-se paral·lelament. Per un cantó, la reforma va potenciar l'anàlisi de les deficiències del sistema centralista espanyol: van destacar en aquest sentit <<El Bien Público>>⁶²² i, en

⁶¹⁸ TRENAS, J., op.cit., Madrid 1971, p. 260.

⁶¹⁹ <<El Sol>>, 4.gen.1850.

⁶²⁰ <<La Opinión Pública>>, 14.gen.1850. Val la pena remarcar com aquest diari fou l'únic que posà l'èmfasi en la necessitat de reforçar el poder civil com condició indispensable per a la regeneració del sistema administratiu. Hi tornarem més endavant.

⁶²¹ <<El Bien Público>>, 16.gen.1850.

⁶²² Els articles d'aquest diari al respecte han estat parcialment ressenyats per CARRERA PUJAL, Jaime, Historia política de Cataluña en el siglo XIX, vol IV, La segunda guerra carlista y las revoluciones de 1848 y 1854. Barcelona, Bosch 1957, p. 151 i ss.; i estudiats per SOLA i MONTSERRAT, Roser, Institut Industrial de Catalunya: una peça clau en la modernització catalana. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona 1984, p. 501 i ss., des d'una òptica més general i no tan sols referenciada en aquest moment.

menor escala, <<El Barcelonés>>, progressista⁶²³, i <<El Sol>>, que insistí en la necessitat de simplificar el sistema provincial vigent i de transformar Catalunya en província única⁶²⁴. D'altra banda les crítiques van adreçar-se al contigut del propi decret perquè, com va sintetitzar <<La Opinión Pública>>, amb la creació dels vistadors generals d'hisenda i dels inspectors de duanes i resguards s'impedia que els governadors civils assumissin totes les atribucions econòmiques, polítiques i administratives, introduint la confusió en l'exercici de les diverses funcions i, en definitiva

...aquella nueva categoría de empleados, destruye por entero el pensamiento del gobierno al crear los gobernadores de provincia; enreda y complica más de lo que ya estaba la máquina administrativa de nuestro país y garava los presupuestos con una cantidad que, según <<La Patria>>, periódico moderado, asciende a cuatrocientos noventa y nueve mil reales...⁶²⁵

D'una o altra forma, els altres diaris de Barcelona, en especial <<El Bien Público>>, recollien més o menys parcialment els elements sintetitzats en el paràgraf transcrit, i que en major o menor grau també havien estat presents al Congrés de Diputats en el debat sobre la reforma.

En darrer lloc, cal esmentar la perspectiva crítica fixada per <<La Opinión Pública>>, que anava més enllà de l'anàlisi ressenyada fins aquí ja que partia, com hem vist anteriorment⁶²⁶, d'una base diferent: de la consideració que, en la pràctica immediata, l'existència del nou governador civil no havia significat a Catalunya la fi de la subordinació de l'autoritat civil a la militar per causa de la persistència de l'estat de setge. Aquest fou l'element de polèmica més important amb que primer va topar Fermin Arteta i que, en definitiva, permet concloure que des d'aquesta perspectiva el nou càrrec no va comportar cap canvi respecte del passat⁶²⁷.

⁶²³ <<El Barcelonés>>, 9.gen.1850. Fonamentà la seva crítica en el mal resultat que el centralisme com a sistema havia donat a França.

⁶²⁴ <<El Sol>>, 4 i 9.gen.1850.

⁶²⁵ <<La Opinión Pública>>, 14.gen.1850.

⁶²⁶ Vegeu l'apartat Barcelona, l'excepcionalitat permanent.

⁶²⁷ Per a TRENAS, J., op.cit., Madrid 1971, el manteniment de l'estat de setge no tenia cap importància puix que ...ha ido al cargo con todas las garantías de libre actuación y, en verdad, la autoridad militar no se las ha mermado todavía; por el contrario guarda una relación estrechamente amical con don Ramón de la Rocha..., p. 273. La bona relació personal -no oblidem tampoc que Arteta era militar- entre governador i capità general no podia amagar el fet polític-institucional de la subordinació civil a l'autoritat militar tant per la normalitat de l'anomalia que resultava de l'assumpció des de Capitanía de poders extraordinaris sense cap justificació com pel detriment de les competències civils que implicava.

7.1.2.- La conflictivitat industrial.

Dos fets van emmarcar l'actuació d'Arteta: la suspensió del butlletí de "La Asociación del Trabajo Nacional y de la Clase Obrera" i, sobretot, el ban de 28 de febrer de 1850 que prohibia les associacions obreres. Ambdós van produir-se en una conjuntura d'increment de la conflictivitat socio-laboral.

El primer cas fou un bon exemple dels estrets límits en que es movia l'associacionisme i la premsa a Catalunya durant aquest període i de com, aquests límits abocaven a un exercici de autocensura pròpia, clarament ajustat a la realitat; la intervenció directa d'Arteta contra el butlletí no s'arribà a produir però Magí Soler i Espalter que n'era l'editor i propietari va decidir la paralització momentània de la pròpia publicació el 22 de gener. La decisió d'Espalter s'havia d'entendre en el marc d'una creixent conflictivitat socio-laboral a Barcelona i a d'altres localitats catalanes davant la qual l'autoritat governativa hi intervindria previsiblement amb un ban prohibitiu⁶²⁸. L'Associació quedaria en una situació força delicada pel fet que en ella ocupaven càrrecs importants destacats dirigents de les societats obreres clandestines les quals tenien un protagonisme rellevant en els conflictes presents. Aquests dirigents eren ben identificats per l'autoritat governativa, tal i com s'havia posat de relleu, per exemple, amb motiu de la detenció, el novembre de 1849, de Joan Miralles⁶²⁹. I, efectivament, Arteta havia escrit al ministre de la Governació l'11 de febrer al respecte i, pel que coneixem a través de la resposta de San Luis, la "Asociación..." estava en punt de mira del governador⁶³⁰: abans que disparés, la publicació havia tancat.

En el segon cas, Arteta va decidir actuar directament contra les societats obreres clandestines i va dictar un duríssim ban el 23 de febrer contra les associacions en general -i les obreres en particular- que justificava d'aquesta forma:

...Las diferentes escisiones que entre fabricantes y trabajadores han tenido lugar en esta capital y en algún pueblo de la provincia me han dado ha conocer la existencia de sociedades que, creadas sin autorización alguna, aunque con objeto laudable, por no llenar este producen sólo disidencias y trastornos tan perjudiciales a los fabricantes como a los obreros, puesto que paralizan y pueden llegar a destruir la industria que sostiene a unos y a otros...

⁶²⁸ Trec aquestes dades de SOLA i MONTSERRAT, Roser, L'Institut Industrial de Catalunya: una peça clau en la modernització catalana, 3 vols, tesi doctoral, Universitat de Barcelona 1984, p. 274-276.

⁶²⁹ SOLA I MONTSERRAT, t.d., U.B. 1984, p. 322, explica com amb motiu de la detenció de Miralles s'havia reunit la "Asociación Defensora del Trabajo Nacional y de la Clase Obrera" i decidí d'intervenir davant l'autoritat política per tal que fós posat en llibertat. El CP va negar-s'hi, al·legant les responsabilitats que havia contret Miralles en la conflictivitat laboral.

⁶³⁰ Carta de San Luis a Arteta, reproduïda parcialment a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 275-276, que analitzarem més endavant.

En aquesta situació

...Mi primer deber es promover el castigo de los que abusando de la credulidad de los obreros distraigan a objetos de conveniencia propia, las economías en que los mismos deben hallar el auxilio y socorro que necesitan en sus enfermedades y atenciones estaordnarias. Los tribunales de justicia conocen ya de los hechos ocurridos y los contraventores a la ley sufrirán un condigno castigo...

Passà a dirigir-se llavors als obrers per tal que no es deixessin seduir per propagandistes d'utopíes que només perseguien satisfer l'ambició personal⁶³¹ puix que

...incurrirían más en las penas que merecen más sus seductores; y tal es el objeto de la presente disposición.

Glossava la quantitat de societats obreres de caràcter benèfic i piadós que existien, protegides per l'autoritat, i la possibilitat que els obrers s'hi integressin per tal d'ajudar-se o, si això no era factible, que en creessin de noves d'acord amb la llei. Era important la vigilància de tots els socis per tal que mai les reunions no degeneressin en

...reuniones políticas o medios de especulación de los directores...

En qualsevol cas

...La terminación de las sociedades clandestinas de que llevo hecho mérito, no privará, pues, a los honrados obreros del recurso que el aparente objeto de aquellas les ofrecía, Les proporcionará, por el contrario, mayor y más seguro auxilio...

Inciatava als obrers a acudir a l'autoritat pública per tal de dirimir les demandes, sempre d'acord amb la legislació vigent. Per això

...Las coaligaciones y los actos de coacción son los medios que más les alejarán de llegar a la consecución de sus deseos. La clausura de las fábricas, la aplicación a otras negociaciones de los capitales que sostienen aquéllas, les privarán de los medios con que ahora atienden a la decorosa subsistencia de su familia...

Després demanava als fabricants que atenguessin les queixes que fonamentadament els hi dirigissin els obrers, i evitessin així les dissidències que eren el major perjudici de la indústria:

⁶³¹ Previsible referència a que ...Al mes de gener s'havia arribat a parlar d'una societat d'obriers en atur ("paradores") proposada des de <<El Padre de Familia>> -la revista de Narcís Monturiol- on la doble consigna d'instrucció i moralització de la classe treballadora es posava al servei d'un ideal igualitari... SOLA I MONTSERRAT, R., t.d., U.B. 1984, p. 274.

...Esta necesita capitales y brazos. Estos y aquéllos deben marchar en perfecta armonía basada en la buena fe; y la prosperidad de ambos elementos será el premio de sus razonables y recíprocas condescendencias.

En consideración a las razones expuestas, ORDENO Y MANDO:

1º. Todo individuo sea fabricante u obrero que pertenezca asociaciones que no se hallen debidamente autorizadas, será inmediatamente puesto a disposición de los Tribunales de Justicia para ser juzgado como contraventor a las leyes que prohíben las sociedades secretas o a las que marcan la obligación de los que se reúnen en las permitidas..

2º. Los que sin formar parte de ellas obedezcan sus disposiciones o contribuyan voluntariamente a que otros lo verifiquen, serán tratados del propio modo que los que menciona el caso precedente.

3º. Los que se coaligaren para exigir el asentimiento a sus exigencias, procedan o no con amenazas, serán igualmente puestos a disposición de los Tribunales de Justicia.

4º. Los fabricantes no podrán admitir al trabajo obrero alguno sin anotar su nombre y habitación, que harán constar con la exhibición de la papeleta de empadronamiento de que cada uno debe hallarse provisto.

5º. El fabricante que tolerase en su fábrica, sin ponerlo en conocimiento de la Autoridad, la intervención de cualquier agente conocido de sociedades clandestinas, será considerado y tratado por mi Autoridad como si perteneciese a ellas.

6º. Si algún fabricante determinase cerrar su fábrica o los trabajadores que a ella acuden quisieran retirarse todos o en gran parte, suficiente a interrumpir la fabricación, no podrán ni unos ni otros hacerlo súbitamente, sino despues ponerlo en mi conocimiento o en el de la autoridad política local con la mayor anticipación posible, incurriendo por la omisión de este paso en la multa que me reservo fijar segun las circunstancias del suceso.

7º. Los Alcaldes, empleados del ramo de Protección y Seguridad Pública y demás funcionarios dependientes de mi autoridad, vigilarán cuidadosamente, bajo la más estrecha responsabilidad, por la observancia de las precedentes disposiciones, dándome parte inmediatamente de todo incidente que haga con algun fundamento sospechar su contravención, adoptando segun sus atribuciones, las medidas convenientes para evitar cualquier alteración en la tranquilidad pública y procurando conciliar en bien de unos y otros las

disidencias que se susciten entre fabricantes y obreros⁶³².

El ban d'Arteta esdevingué un dels cims repressius més significatius del liberalisme moderat i esdevingué mostra paradigmàtica de l'opció governativa de persecució pura i dura. El que esdevenia encara més rellevant era que tal decisió s'allunyava de les suggerències que dos dies abans li havia formulat el ministre San Luis respecte de la "Asociación Protectora de la Clase Obrera":

...ha venido a verme Madoz y me ha dicho que su exclusivo objeto consiste en dirimir las contiendas que con tanta frecuencia se suscitan entre fabricantes y jornaleros, ya sobre el precio del jornal, ya sobre las horas de trabajo, ya sobre mil otros particulares; y que los fallos de esta especie de "Tribunal de Aguas", han producido hasta ahora los más saludables resultados, aún para la causa del orden público, y han sido acatados solemnemente por todos. Para convencerme de que éste es el fin que se propone la Asociación, y de que no es ocasionada a convertirse en centro político favorecedor de determinadas banderías, me ha hecho notar, entre otras causas, la circunstancia (de que V. también hace mérito) de formar parte de ella personas de mucho respeto pertenecientes al partido moderado.

Es deseo de Madoz que se introduzca en la asociación, que inspeccione sus trabajos, que presida sus reuniones, y, por último, que nombre un delegado que verifique esto cuando asuntos más importantes impidan á V. hacer por sí mismo lo que apetecen (..) tanto acerca de este particular -el de la asociación obrera-, como del concerniente a las elecciones, convendrá que hable V. con el mismo Madoz, que debe ya encontrarse en esa...⁶³³

Ignorem si Arteta va dur a terme la inspecció que li havia proposat el ministre quaranta vuit hores abans; sí però, que no va aplicar una política de control sobre bases de seguiment i tolerància. Les raons del comportament d'Arteta ens són desconegudes ara bé tot fa pensar que el governador no s'apartà capriciosament de la línia senyalada pel seu superior sinó que el més probable fou que en constatar la presència al sí de l'associació dels dirigents obrers més qualificats i davant l'efectiva cobertura que rebien les societats obreres clandestines es decidís a intervenir-hi amb contundència. Diversos indicadors apuntarien en aquest sentit: per un cantó, com ja hem vist, no endebades Magí Soler havia suspés

⁶³² BOP., 1 de març de 1850. La importància, en diversos sentits, d'aquest ban ha estat posada de manifest per CARRERA PUJAL, Historia política de Cataluña en el siglo XIX, vol.IV, La segunda guerra carlista y las revoluciones de 1848 y 1854. Barcelona, Bosch 1957, p. 156-157; TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p.274; ELORZA, Antonio, Los orígenes del asociacionismo obrero en España a <<Revista del Trabajo>> nº 37, Madrid 1972, p. 298-300; BENET, Josep; MARTI, Casimir, Barcelona a mitjan segle XIX. El moviment obrer durant el Bienni Progressista (1854-1856). Barcelona, Curial 1976, vol.I, p. 233; i SOLA i MONTSERRAT, R., t.d. U.B. 1984 p. 274-275.

⁶³³ Carta, 21 de febrer de 1850, del comte de San Luis a Fermin Arteta, reproduïda parcialment a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 275-276.

provisionalment la publicació del butlletí de l'associació; de l'altre, tampoc no era cap atzar que Madoz valorés tan positivament davant el ministre l'acció de l'associació com a marc de negociació dels fabricants i dels treballadors. Obviament el que per Madoz era un eficaç tribunal d'arbitri de la conflictivitat capitalista -en el que els fabricants disposaven d'una situació aventajosa- per un home amb la mentalitat i la procedència d'Arteta esdevenia un viver de subversió que escapava al control governamental davant el qual només hi cabia la repressió directa: si anteriorment ja havia considerat que Saragossa no li agradava com a destí perquè era massa "levantisca", què no hauria de pensar de la conflictivitat de la Barcelona industrial?

La radicalitat amb que el governador civil va plantejar-se el control socio-laboral i l'intervencionisme en la regulació del treball va provocar l'immediata desaparició de la "Asociación..." com a tal i la seva transformació en una entitat amb objectius exclusivament benèfics, canviant fins i tot el nom: "Asociación de Socorro y Protección de la clase obrera y jornalera". Els fabricants l'abandonaren i això significà, segons Roser Solà, el fracàs definitiu del sindicat mixte⁶³⁴. Altres dades concretes sobre l'abast de l'aplicació d'aquest ban no les hem trobades ni tampoc no hi ha constància que suscités amplis comentaris en la premsa barcelonina⁶³⁵.

7.1.3.- La visita de Madoz.

La visita que Madoz inicià el 28 de febrer de 1850 a Barcelona i, posteriorment, a diverses poblacions catalanes (Sabadell, Terrassa, Reus, Igualada i LLeida) va tenir l'interés afegit de l'actitud governativa que va posar de manifest. Madoz venia a rebre l'homenatge dels industrials catalans per la seva activitat a Madrid -al Congrés de diputats, davant el govern i a través de campanyes de premsa- en defensa dels interessos proteccionistes, tot i que la reforma aranzelària de Mon havia estat una realitat aprovada per R.O. de 5 d'octubre de 1849⁶³⁶. El prestigi de Madoz entre els fabricants catalans era molt gran i li havien preparat una sèrie d'actes que s'iniciaren amb un banquet a "La España Industrial" al que van acudir les autoritats de Barcelona i més de 150 convidats representants de

⁶³⁴ SOLA i MONTSERRAT, t.d. U.B. 1984, p. 274-277.

⁶³⁵ Significativament, <<El Clamor Público>> de Madrid va considerar que les desavinences entre fabricants i obrers que havien motivat el ban eren producte de l'escassa llibertat de comerç existent i aprofità per reclamar el ple lliurecanvisme. Aquesta posició fou combatuda per <<El Barcelonés>>, progressista, que replicà amb la tesi contrària: els conflictes derivaven de la manca de protecció a la indústria. Vegeu <<Diario de Barcelona>> de 16 de març de 1850.

⁶³⁶ La Comissió de Fàbriques li havia fet l'encàrrec explícitament a principis de 1847: Carta del vicepresident de la C. de F. Domingo Ramis a Madoz, 9 de gener de 1847, cinc dies després que s'hagués aprovat en reunió celebrada a casa de Joan Costa, secretari de l'entitat. A.F.T.N. Junta de Fábricas. Copiadores de correspondencia IV, fols. 228-229. Pot consultar-se a PAREDES ALONSO, Francisco J., Pascual Madoz (1805-1870). Libertad y progreso en la monarquía isabelina. Pamplona, Eunsa, 1982, p. 186.

...todas las clases de nuestra sociedad, tanto en capacidades, como en propiedad, industria y comercio...⁶³⁷

La transcendència de la visita era evident, i Arteta havia demanat al ministre de la Governació instruccions al respecte i més encara, perquè s'acostava el període electoral⁶³⁸. I aquesta perspectiva fou la determinant per entendre l'actitud de col.laboració amb Madoz que va evidenciar Arteta, tot seguint les instruccions de governació. En efecte, el comte de San Luis va escriure a Arteta recomenant-li que es posés en contacte i busqués l'acord amb Madoz amb qui s'havia arribat a una solució de compromís en els següents termes:

...La bandera que Madoz piensa sostener en las elecciones generales es la del "statu quo" en la cuestión industrial. Con dicho motivo se propone que la diputación catalana corresponda ante todo a este pensamiento; y como muchos progresistas y la oposición conservadora atacaron al Gobierno, según él cree, porque no va tan lejos como ellos quisieran en la senda del liberalismo mercantil, procurará no desviarse enteramente del Gobierno, apoyarlo en el sentido del "statu quo" industrial, y prescindir de toda consideración, de todo lazo político y de oposición que no se subordine al pensamiento indicado. Por esta razón apoyará con su influjo a diputados moderados y será adverso a la candidatura de algunos conservadores...⁶³⁹

Suport polític a canvi de suport proteccionista. Madoz doncs, no apareixia davant Arteta com a rellevant membre de l'oposició política progressista sinó com rellevant personalitat pública amb qui col.laborar perquè havia garantit la neutralitat política i, fins i tot, preferia l'aquiescència governamental. Des d'aquesta perspectiva prenia plena significació el discurs d'Arteta en el banquet -que ell presidí com a primera autoritat provincial- ofert a Madoz pels germans Muntadas en el que va posar èmfasi en la importància que persones de diferents opinions polítiques s'apleguessin conjuntament en l'impuls de la prosperitat nacional i en la protecció a la indústria, l'agricultura, el comerç i les arts.

El 24 de març Arteta va presidir -en aquest cas conjuntament amb el capità general- un nou acte d'homenatge a Madoz al Cercle del Liceu. El governador civil va insistir en la necessitat d'afermar

...la unión constante del gobierno con los intereses legítimos del país. Expuso además que la invitación que a su autoridad se había hecho para asistir a aquella reunión había sido en su concepto algo más que un mero paso de cortesía, pues la consideraba como una muestra de que los industriales estaban

⁶³⁷ <<Diario de Barcelona>> 5.mar.1850. La jornada fou àmpliament relacionada a <<El Bien Público>> 6.mar.1850.

⁶³⁸ Recordem així mateix, l'ascendència de Madoz sobre el comte de San Luis, que ja s'havia posat de manifest anteriorment en la carta que havia enviat a Arteta el 21 de febrer de 1850, i que es confirmaria a bastament en el futur.

⁶³⁹ Reproduit a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 276.

persuadidos de que el gobierno se hallaba (y así era en efecto) animado de los mejores deseos en favor de todos los intereses nacionales, colocados bajo el especial amparo del trono constitucional de Doña Isabel II...⁶⁴⁰

Arteta informà puntualment de totes aquestes activitats al ministre, que li expressà la seva conformitat i satisfacció pel desenvolupament dels fets.

Com a colofó d'aquesta perspectiva política, i malgrat que s'esdevingué al marge del mandat d'Arteta, es fa necessari explicar que el comte de San Luis va donar suport a la candidatura de Madoz en les eleccions que se celebraren a principis de novembre de 1850. Madoz va aconseguir no una sinó dues actes parlamentàries: una per Tremp i l'altra pel districte de Sant Pau de Barcelona⁶⁴¹. Quan es va conèixer la contribució governamental a l'elecció de Madoz, el navarrès va abandonar immediatament el Congrés i renuncià a l'escó. El mateix dia -que coincidia amb l'apertura de les Corts, el 6 de novembre- San Luis explicà als diputats quin havia estat l'abast d'aquest suport:

...Yo diré para concluir, que efectivamente el Gobierno no ha apoyado al Sr. Madoz, pero que tampoco lo ha combatido. Al decir que no le ha apoyado, quiero decir que el Gobierno no ha tomado ninguna medida para forzar la voluntad de los electores; al contrario se ha limitado allí, como en todas partes, a hacer que los diputados que vinieron a representar los distritos fuesen los que realmente expresasen su voluntad, y como el Sr. Madoz reunía la de los electores de Tremp, es S.S. legalmente tan diputado por aquel distrito como lo son por los suyos los demás señores que se sientan en estos escaños. Esta es la verdad de los hechos y no hay que andar con tergiversaciones: el Gobierno

⁶⁴⁰ Idem., p. 281. El text correspon al <<Diario de Barcelona>> 24.mar.1850.

⁶⁴¹ Jaumandreu en el discurs que pronuncià en el banquet de 24 de març al Cercle del Liceu havia demanat a Madoz que es presentés a les eleccions per un districte industrial i no pas per Tremp. En aquell mateix acte Madoz va contestar que ...Hermanados, como lo están, los intereses de aquella (LLeida) y de esta provincia, yo he creído siempre, y creo hoy, que las doctrinas económicas que profeso son las que convienen al distrito de Tremp, que tengo el honor de representar. Si no lo creyera así, mi lealtad me aconsejaría dimitir el cargo de diputado (..)

(..)por fortuna el interés catalán es uno mismo en todas partes. Abranse comunicaciones de carreteras ordinarias, de caminos de hierro, de canales, y la agricultura prosperará en toda Cataluña, la industria florecerá en las cuatro provincias, y el comercio se extenderá (..)

(..) Teniendo yo estas ideas, estoy resuelto a solicitar de mis buenos, de mis leales, de mis antiguos amigos de la provincia de Lérida, de los incorruptibles electores del distrito de Tremp, el apoyo de mi candidatura por duodécima vez. Considero que no he desmerecido la confianza, ni de mis correligionarios políticos, ni de mis amigos personales. No creo que ellos me abandonen. Yo no les abandonaré nunca.<<El Bien Público>> 25.mar.1850. Vegeu PAREDES ALONSO, op.cit., Pamplona 1982, p. 193.

Fou evident que Madoz no fèu escarafalls a l'oferta de Jaumandreu i que va buscar-se una sortida negociada en la que, com succeí en d'altres moments, van predominar les afinitats en política econòmica a les discrepàncies en política general.

no ha combatido al Sr. Madoz; y para que ninguna queja pueda tener de mi reticencia, puesto que ha creído que mi reticencia podría envolver alguna ofensa a S.S., diré que me pidió que quitase al alcalde-corregidor de Tremp, e inmediatamente fue quitado...⁶⁴²

7.1.4.- L'intervencionisme electoral.

Arteta va prendre possessió just després que s'havia celebrat a Barcelona l'elecció a un diputat a Corts, escó que havia estat guanyat pel candidat progressista Joan Vilaregut⁶⁴³. I unes setmanes després va tenir lloc la renovació de la meitat dels diputats provincials. La convocatòria va fer-se pública al B.O.P. d'11 de febrer de 1850 i les eleccions van dur-se a terme els dies 25, 26 i 27 febrer. Un alt percentatge d'abstencionisme va caracteritzar les ja per definició poc concorregudes eleccions censitàries: així per exemple, Josep Amat i Desvalls pel districte 2on i Josep Serra pel districte 4art van ésser escollits amb 27 i 33 vots, que era pràcticament el total dels vots emesos als respectius districtes⁶⁴⁴. La "nova" Diputació s'instal·laria el 3 d'abril.

Desconeixem quina fou l'actuació d'Arteta en les eleccions ressenyades anteriorment; però sí que l'atenció al tema electoral, en la perspectiva de les eleccions generals que s'havien de celebrar el mes de novembre, va ocupar part important del temps del governador.

D'una banda la formació de les llistes electorals va ocupar de bon principi la seva atenció. A mitjan mes de gener els diaris havien anunciat que les llistes electorals configurades pel consistori estaven exposades als baixos de l'ajuntament. Immediatament tant <<El Bien Público>> com <<El Barcelonés>>, <<La Opinión Pública>> i <<El Catalán>> van demanar a tots els possibles electors que comprovessin si constaven en les llistes exhibides, i fins i tot <<La Opinión Pública>> i <<El Catalán>> van muntar un servei d'atenció a les reclamacions que els lectors volguessin presentar en cas d'irregularitat⁶⁴⁵. La recent victòria de Vilaregut al districte de Sant Pau havia servit d'estímul a l'oposició progressista i a diverses entitats socials per cridar a la participació electoral ja que l'èxit era

⁶⁴² D.S.C. 6.nov.1850. Vegeu PAREDES ALONSO, op.cit., Pamplona 1982, p. 217-218, nota 115.

⁶⁴³ Vilaregut era el candidat de l'Institut Industrial, la Comissió de Fàbriques, la "Asociación Protectora del Trabajo Nacional y de la Clase Obrera" i va comptar amb el suport de -lògicament- <<El Bien Público>> i <<La Opinión Pública>> davant el candidat oficial Joaquim Bastus. El resultat fou de 272 vots contra 69 .<<La Opinión Pública>> 9.gen.1850.

⁶⁴⁴ <<La Opinión Pública>> 1.mar.1850.

⁶⁴⁵ <<La Opinión Pública>> va oferir-lo des del 22 de gener fins el 5 de febrer, en que s'acabava el termini per poder-les presentar.<<El Catalán>> va adreçar-se només als electors del districte 3er., des del 25 de gener.

possible⁶⁴⁶. També s'adreçaren a l'autoritat provincial per tal de reclamar-li "veracitat" i "zel" en la correcció dels noms i en la confecció del llistat definitiu⁶⁴⁷. Després d'aquesta campanya, el governador civil va publicar la llista de persones que havien estat incloses en les llistes electorals arran les reclamacions presentades: tan sols 188 de més de 1900⁶⁴⁸. A partir d'aquí la premsa opositora va denunciar l'existència de més 1800 exclusions injustificades de les llistes electorals, atribuint-ne molt directament a l'autoritat provincial la responsabilitat⁶⁴⁹. Com veurem més endavant, de poc serviren les queixes.

De l'altra, la definició de la política governamental a seguir davant els propers comicis va generar una interessant correspondència entre el ministre i el governador de Barcelona. La visita de Madoz havia estat un dels motius d'inici de l'interés per una temàtica que podia semblar encara precoç; n'hem parlat anteriorment però la problemàtica va començar a tractar-se seriosament de forma immediata. Així el 24 de març, el comte de San Luis escrivia a Arteta exposant-li que

...Nada se halla más distante del ánimo del Gobierno que el deseo de imponer candidatos a los pueblos. Su aspiración más decidida es, por el contrario, apoyar a aquéllos que estén indicados por la voluntad de los electores mismos, siempre que por su importancia y arraigo en los distritos, por su amor a las instituciones y al orden, y por todas sus circunstancias fuesen dignos de representar al país (..) El Gobierno desea, no obstante, una cosa en este particular: que queden excluidos de honra tan alta aquellos individuos que, perteneciendo al partido moderado, han hecho en las últimas legislaturas una oposición puramente personal...

Es tractava doncs, de castigar sobretot als moderats que s'havien apartat de les directrius governamentals i per tal que no hi haguessin errors acompanyava la carta una nota amb els propis comentaris sobre cadascun dels diputats de la província, i li demanava que ell hi aportés llurs observacions⁶⁵⁰. Quatre dies després li feia arribar una carta "confidencial i reservada" en que li explicitava que

...Entre los medios que pueden ser eficaces para facilitar en su día el buen éxito de las operaciones electorales se encuentran dos que no debe V. dejar

⁶⁴⁶ La importància de les llistes va quedar reflectida així mateix, en la quantitat d'articles que els diaris no governamentals van dedicar-hi.

⁶⁴⁷ Així, per exemple, <<El Bien Público>> 23.gen.1850.

⁶⁴⁸ BOP., 15.feb.1850.

⁶⁴⁹ <<La Opinión Pública>> 23.feb.1850, i dies següents. El diari oferí un servei d'atenció a tots aquells que volguessin reclamar, la qual cosa era possible fins el 5 de març.

⁶⁵⁰ TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 285 reproduïx parcialment aquesta carta i hi afegeix la informació sobre la nota en que apareixen els comentaris del ministre sobre els diputats però, malhauradament, no els transcriu.

desatendidos: uno el de las visitas oportunamente verificadas; otro el de fomentar la circulación del "Heraldo" (..)

Respecte de les visites als pobles

...no sólo podrán ser útiles bajo el punto de vista electoral, sino que proporcionándole a V. un conocimiento más exacto de las verdaderas necesidades y circunstancias de los pueblos, le pondrán en camino de extirpar los vicios que encuentre, y de ir verificando en todos los ramos de la administración pública las mejoras cuya necesidad acredite el estudio práctico del terreno (..)

Respecte de la difusió de <<El Heraldo>>

... inútil fuera encarecer las ventajas que de su propagación puedan resultar a la causa del orden y de las instituciones. Cuando hay periódicos que, ya sin conocer el daño que causan, ya deliberadamente, prohijan y difunden entre nosotros la semilla venenosa que ha labrado la infelicidad de tantos países, no es necesario decir cuán importante es a la necesidad de los pueblos la circulación de un diario cuyos principios no podrán menos de modificar saludablemente la opinión de los que se hayan dejado seducir por el falso brillo de ideas que, afortunadamente, son aún exóticas en España (..) (es necessari que) haga los mayores esfuerzos para aumentar la circulación de "El Heraldo" inculcando la idea de que no basta estar suscrito a un periódico moderado, sino que es necesario también que éste sea el que, gracias a todas sus condiciones, se halla en mejor actitud de expresar el pensamiento del Gobierno que ha salido de sus filas (..) (amb aquesta finalitat ha d'activar) cuantos medios le sugiera la prudencia, menos el de fiar al papel recomendación de ninguna especie; y si para satisfacer dicha necesidad juzga V. oportuno enviar comisionados que de una manera conveniente agiten en los pueblos la suscripción, la administración de "El Heraldo" satisfará inmediatamente los gastos que se efectúen, y yo agradeceré a V. mucho su eficacia...⁶⁵¹

Les consignes eren ben clares i la dedicació d'Arteta al seu compliment no deixà dubte. El governador civil va tardar un mes en contestar al ministre. L'endarreriment respondria, segons Trenas, a la recerca per part d'Arteta de la informació més completa i acurada. A més durant aquest període s'havia anat trobant amb eventualitats que denotaven l'atenció que poc a poc s'anava despertant davant els futurs comicis dins el mateix partit moderat. Així per exemple va rebre carta del propietari Ramon Gauxí del partit d'Arenys de Mar, que li comunicava que molts electors li pensaven atorgar a ell el vot però que si hi havia un altre candidat oficial, ell no només es retiraria sinó que li donaria suport⁶⁵².

⁶⁵¹ Reproduit a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 285-286.

⁶⁵² Carta de 18 d'abril de 1850, citada per TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 286.

Arteta li adreçà una llarga carta a San Luis el 28 d'abril realment significativa del contingut de la seva tasca davant la convocatòria electoral, del tot il·lustrativa del que devia ésser la del conjunt dels governadors civils durant -com a mínim- el domini moderat. Veiem-la per parts.

En primer lloc, Arteta valorava la situació en que es trobava l'enemic polític progressista i explicava de quina manera pensava haver aconseguit fer-lo arribar en les pitjors condicions possibles a la confrontació electoral:

...El partido progresista, que en su mayoría es aquí de lo más extremado, no da muestras de vida, sin duda reconoce su inferioridad numérica en las listas electorales, donde apenas aparecen: su fuerza está en otra parte y sea porque sólo quieren o pueden contar con ésta o por cualquier otra causa, es lo cierto que los hombres que más han soñado entre ellos viven completamente aislados y dedicados al cuidado de sus particulares negocios; algunos han dicho sin rebozo, que si llega el caso huirán del lugar de la contienda: es lo más acertado que pueden hacer...⁶⁵³

Ara bé, aquest optimisme no havia d'ésser obstacle per a la realització d'una anàlisi més matitzada sobre els progressistes, en la que Arteta feia la distinció d'una fracció important, de major transcendència electoral, encapçalada per Vilaregut:

...con el nombre de progresistas y con alguna más fuerza electoral aunque poca, pues en Barcelona no llegan a la tercera parte de los moderados, según la calificación que tengo hecha en las nuevas listas, figura una fracción que se distingue mucho de la antedicha compuesta de hombres de gobierno según sus doctrinas que si no son las más sanas y aceptables tienen los que las profesan el buen sentido a lo menos de reconocer que no son de aplicación actual; no aspiran ahora al mando (...)

...Vilasegut (sic) se ha puesto a la cabeza de estos hombres y le da importancia mayor con atraerse con sus conocimientos fabriles el voto de algunos cuyas opiniones políticas no son las suyas. Este sujeto salió diputado en las últimas elecciones como industrial y por no haber aceptado la candidatura ni Comas ni Güell oponiéndole éstas a otros que inspiran confianza a los fabricantes y fueran de opiniones moderadas sería posible vencerle...

Arribat en aquest punt Arteta plantejava el següent:

...¿Convendrá hacerlo y arrancarle un triunfo que logró ayudándole algunos moderados?...

La resposta li deixà al ministre però, no obstant li va senyalar que

⁶⁵³ Carta d'Arteta al comte de San Luis, 28 d'abril de 1850. Reproduïda a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 287.

...puede llegar el caso de transigir con su reelección (..) esto alejaría a muchos fabricantes a algunos progresistas y nos traería votos y sería más segura una elección completamente satisfactoria en lo demás...

Aquest plantejament concordava perfectament amb la política seguida envers Madoz en la seva visita a Catalunya. Arteta havia après ben bé la lliçó que li havia dictat San Luis tendent a aconseguir el suport -actiu o passiu- per a la fracció moderada governamental, de rellevants personalitats ciutadanes que, fora del marc del moderantisme, oferien majors garanties que no pas reconeguts moderats amb menys projecció però amb major afany conspiratiu per ocupar el poder. Obviament aquestes "personalitats" havien renunciat o, millor encara, havien abandonat "somnis" de caire polític-ideològic més avançats en benefici del "pragmatisme". D'altra banda, la seva ascendència i arrelament social eren garantia de representativitat, i aconseguien una més àmplia acceptació dins el sectors benestants, el fabricil en aquest cas: tal i com s'havia queixat San Luis, les rivalitats al sí dels moderats eren prou grans com per desconfiar més d'alguns individus del partit als que, precisament, se'ls volia picar la cresta. Era la formulació d'una política més arriscada, tal i com s'esdevindria arran l'elecció de Madoz i la seva posterior renúncia parlamentària, però que podia tenir una important rendabilitat dins el partit (per imposar-se a les altres fraccions) i fora d'ell (pel mateix prestigi social dels escollits).

En qualsevol cas, Arteta no s'estava de fer una previsió optimista respecte de la reelecció de la major part dels actuals diputats llevat d'uns pocs casos:

...Aquéllos de quiénes se dice que serán excluidos son Barnola, Jordà, Pallejà i a Martí y Andreu se le levanta un fuerte contrario en Mataró, pero no es progresista...

Als qui no concedia cap opció era als absolutistes, respecte dels que expressà un total desdeny.

La conclusió d'Arteta era clara:

...hay bastante probabilidad de que en las elecciones triunfen los hombres del partido moderado en el estado actual de la opinión que ha mejorado a favor del Gobierno con el orden y regularidad que se va fijando en la administración...

Adjuntava a continuació la classificació política dels electors, distribuïts per districtes, treball en base al qual previsiblement Arteta feia les seves previsions electorals. Les noves llistes ho havien fet possible

a/ al districte 1er., d'un total de 1333 electors: 470 eren moderats, 86 progressistes, 68 estaven duplicats i 708 eren desconeguts;

b/ al districte 2on., d'un total de 663 electors: 321 eren moderats, 57 progressistes, 282 dubtosos, i 3 havien mort.

c/ al districte 3er., d'un total de 874 electors: 442 eren moderats, 85 progressistes, 283

dubtosos, 36 duplicats i 9 morts. Li faltaven classificar 19 electors de les Corts de Sarrià i els de Sants "por ignorarse sus sentimientos políticos"; i

d/ al districte 4art., d'un total de 873 electors: 391 eren moderats, 173 progressistes, 180 dubtosos i 129 indiferents.

La tasca d'Arteta en la preparació de les futures eleccions havia estat plenament satisfactòria a ulls el ministre San Luis, raó per la qual

...podemos dar tregua tanto a la cuestión relativa al Sr. Vilas(r)egut, como a cualquier otra que se suscite de índole personal, y estar en guardia para obrar oportunamente del modo que más convenga...⁶⁵⁴

7.1.5.- Hisenda: les prioritats d'un Estat.

La recaptació d'impostos i el cobrament de contribucions passava a ser responsabilitat del governador civil; i això es produïa en el marc d'aplicació de la reforma tributària de Mon (1845), en la que Bravo Murillo estava directament implicat. Com senyala Francisco Comín, la reforma va comportar importants novetats en la perspectiva de configuració d'un sistema tributari modern, malgrat que la pràctica i la realitat de les recaptacions va canviar poc⁶⁵⁵.

En aquest terreny s'havia d'estrenar el nou governador civil i, en la pràctica, disposava del tram de la suprimida intendència per dur a terme aquesta funció. La seva importància i la necessària eficàcia que requeria explicaria la intensa correspondència que Bravo Murillo va mantenir amb Arteta afavorida a més, per la bona relació entre ambdós personatges. L'afany recaptador del responsable d'Hisenda va tenir un correlatiu zel en l'activitat del governador per tal de fer efectius els ingressos estatals⁶⁵⁶, raó per la qual Bravo Murillo va

⁶⁵⁴ Reproduit a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 289.

⁶⁵⁵ COMIN COMIN, Francisco, Hacienda y economía en la España contemporánea (1800-1936). Madrid, I.E.F. 1988, vol.I, p.161-162.

⁶⁵⁶ Fou constant en aquest sentit, la pressió d'Arteta sobre els ajuntaments morosos, tal i com observar-se a través de les requisitòries governatives publicades al BOP. En carta de 12 de maig, Bravo Murillo contestava al governador que ...Dice V. que en este mes no se apremia. Es verdad, fuera de los recaudadores; pero se excita a los alcaldes, con insinuaciones eficaces, y se sale adelante. La gracia del barbero es hacer patilla donde no hay pelo... TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 386.

Com anteriorment havia valorat <<El Bien Público>> 20.gen.1850, l'exercici dels governadors civils no significava cap canvi ...en la acritud de la Hacienda contra los contribuyentes (ja que esdevenien)... una especie de editores responsables de las providencias que se formen en el departamento de Hacienda por sus respectivos empleados; por lo que teme que continuará como antes, y que tal vez haya aún mayor complicación...

fer una valoració força positiva de la tasca d'Arteta:

...La recaudación de esa provincia en mayo último ofrece un punto de vista muy satisfactorio porque han tenido aumentos de consideración todos los ramos eventuales, lo cual acredita el celo de V. en tan importante servicio, del cual estoy muy satisfecho. Doy a V. gracias por ello y espero se sirva darlas a los jefes y empleados que más se hayan distinguido en secundar sus acertadas disposiciones.

No dudo que en este mes, último del 1er. semestre nada omitiré V. para que no decaiga la recaudación porque puede influir mucho en la del 2º, pues si en el semestre que va a finalizar se consigue buen resultado mejor se logrará en el siguiente en que es más fácil por contar los pueblos con otros recursos y se coronará la obra de todo el año, debiéndose al auxilio de los Gobernadores, entre los cuales V. es uno de los que mas han ayudado a que salga airoso en su empresa a su affmo. amigo...⁶⁵⁷

Certament, Arteta va esmerçar-se en la recaptació tributària puix que l'obtinguda durant aquest primer semestre de 1850 arribà als 46.072.650 rals i 25 mr. és a dir, va suposar un augment de 7.933.769 rals i 26 mr. respecte la del mateix període de l'any anterior, éssent la partida aranzelària una de les que experimentà un increment més alt: 3.272.977 rs 8 mr.⁶⁵⁸. L'eficàcia d'Arteta en aquest camp quedà fóra de dubte i, ben segur, fou una de les seves millors cartes de presentació per a l'ascens professional que el conduiria al ministeri d'Hisenda.

7.1.6.- Altres intervencions governatives.

Per completar el quadre d'activitat del primer governador civil de Barcelona, farem una breu relació d'altres comeses que va dur a terme.

7.1.6.1.- El control de la moralitat pública i dels bons costums.

Fou un important centre d'interés. Un bon exemple va constituir-lo la circular d'1 de febrer de 1850 de prohibició de la polca davant les queixes que havia rebut de nombroses alcaldes

...Siendo varias las quejas que se me han dirigido acerca del modo escandaloso y contrario a las buenas costumbres con que generalmente se baila la danza conocida con el nombre de "polka", encargo a V. muy particularmente cuide de

⁶⁵⁷ Carta de Bravo Murillo a Fermín Arteta, de 7 de juny de 1850. Reproduïda a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 390-391.

⁶⁵⁸ BOP., 12.jul.1850. El fet va ésser glossat per <<El Bien Público>> 20.jul.1850 i també l'esmenta SOLA i MONTSERRAT, R., t.d. U.B., 1984, p. 514.

que en dicho baile no se ofenda al pudor, y que si el mal fuese tan grave que a pesar de ello hubiese quien se entregue a semejantes excesos, prohíba absolutamente la "polka " en los bailes públicos...

La decisió no va limitar-se a la prohibició de la polca sinó que a petició de l'autoritat eclesiàstica va disposar que els balls del dimarts de carnestoltes s'havien d'acabar a les 12 del vespre, tal i com feia anys s'havia practicat⁶⁵⁸. Aquesta posició no li estalvià el conflicte amb el nou bisbe de Barcelona Josep Costa i Borràs qui, des del mes d'abril, havia desencadenat una campanya antiliberal de moralització dels costums, bel.ligerant contra els balls i les representacions teatrals, i davant la qual el moderat Arteta es veié obligat a intervenir per tal de frenar-la⁶⁵⁹, tal i com va manifestar-se amb motiu de la representació del drama sacro "La Pasión y muerte de Nuestro Señor Jesucristo" que es representava al Liceu i al Teatre Principal, i que fou anatemitzat tant pel fogós bisbe com des de les pàgines de <<El Ancora>>⁶⁶⁰. <<La Opinión Pública>> sortiria en defensa de la representació tot constatant l'èxit de les sessions⁶⁶¹.

7.1.6.2.- L'àmbit urbanístic.

La decisió més important va ésser la rectificació de la sèquia del Bogatell⁶⁶² i l'acabament del carrer de Jaume I. Arteta també va manifestar interès en la millora del port de Barcelona, tot plantejant la necessitat de construir grans tinglados. Va aconseguir que el govern procedís a

...la formación del proyecto y presupuesto para la construcción de una nueva mechina y dos pescantes más, cuya falta tanto se hace sentir para la carga y descarga de los buques...⁶⁶³

⁶⁵⁸ BOP., 6.feb.1850.

⁶⁵⁹ CARRERA PUJAL, op.cit, vol. IV, Barcelona 1957 p. 165-166.

⁶⁶⁰ El tema va trascendir a altres instàncies, com mostrava la carta que Lorenzo Arrazola va escriure-li el 3 de març:

...Mi amigo Arteta: qué hay de representar en los teatros la pasión de Cristo? Me opongo abiertamente a semejante escándalo ahí y en todas partes. Hoy hago comunicación sobre ello a Gobernación y a ese diocesano. Fíó mucho también en su moralidad y sensatez... TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 284.

⁶⁶¹ Segons aquest diari més de 20.000 persones l'havien vista en el lapse de les 10 primeres hores.<<La Opinión Pública>> 11.mar.1850.

⁶⁶² BOP., 2.abr.1850.

⁶⁶³ Reproduit a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 283.

7.1.6.3.- El restabliment de la Casa de la Moneda.

Va presentar l'interés afegit de reflectir l'actitud governativa i ministerial envers unes demandes dels industrials catalans. Arteta va rebre autorització per a la rehabilitació de la Casa de la Moneda⁶⁶⁴, la qual cosa havia estat sol·licitada per diversos diputats i per la Junta de Comerç de Barcelona. Aquest fet, segons el seu biògraf, va augmentar el crèdit d'Arteta com a home receptiu en la defensa dels interessos barcelonins, la qual cosa va incrementar-se quan el dia 16 va escriure a Bravo Murillo intercedint perquè fos eliminada la clàusula que determinava que la Diputació s'havia de fer càrrec dels previsibles déficits econòmics de la nova entitat com a condició indispensable per fer efectiva la concessió⁶⁶⁵. El ministre li contestà de forma contundent que

...No fue ni es posible dejar de poner la condición para la concesión de la Casa de Moneda de que la diputación costeará el déficit, por la sencilla razón que el presupuesto no lo permite (..en la postdata afegia que) ...Si quieren Casa de la Moneda en Barcelona, es necesario qe. aseguren su sostenimiento. Así la han pedido y no es posible otra cosa...⁶⁶⁶

La negativa ministerial provocà el disgust dels industrials catalans, disgust que Arteta va comunicar al seu cap. Bravo Murillo va respondre sense embuts que

...Si estoy de baja con estos fabricantes, lo siento. No tienen razón. Seguiré la marcha emprendida, la más favorable para ellos en términos racionales, sin variar ni vacilar. Al cabo se me hará justicia...⁶⁶⁷.

La posta en marxa de la Casa de la Moneda va iniciar-se quan Bravo Murillo li va trasmetre la planta del personal i sous que s'havia format per aquella institució, éssent prevista ja la necessària aportació econòmica de la Diputació provincial⁶⁶⁸.

⁶⁶⁴ En carta de 7 de maig de 1850, Bravo Murillo li digué: ...allà va la autorización p^a esa Casa de Moneda, tan suspirada por Barcelona. V. preparará lo conveniente p^a la mas provechosa ejecución... TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 386.

⁶⁶⁵ Article 3er. de la RO., 7.mai.1850, que autoritzà el restabliment de la Casa de la Moneda. Segons CARRERA PUJAL, J., op.cit., vol. IV, Barcelona 1957, aquest déficit ...no fue escaso..., p. 166.

⁶⁶⁶ Carta de Bravo Murillo a F. Arteta, a 16 de maig de 1850, a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, pag. 387.

⁶⁶⁷ TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 293.

⁶⁶⁸ "Estado que se acompaña a la carta...", de 29 de maig de 1850, a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 389-390.

7.1.6.4.- Les visites als pobles.

En darrer lloc, val la pena esmentar una pràctica important i que, com ja hem senyalat anteriorment, podia estar vinculada a les perspectives electorals: les visites als pobles. Arteta va iniciar-la ben aviat en traslladar-se a Vilanova i la Geltrú (29-30 de gener de 1850) i va continuar-la fins i tot quan estava a l'espera de ser rellevat del càrrec, després d'haver estat nomenat Director d'Obres Públiques: visità Vic (18 de maig) i Sant Joan de les Abadesses (19 de maig) on s'estava estudiant el traçat del projecte de ferrocarril.

7.1.7.- Cessament i tràfic d'influències.

Per RD. 15.mai.1850 Arteta fou nomenat Director General d'Obres Públiques a proposta del ministre de Comerç Manuel Seijas Lozano. Aquesta perspectiva li havia estat anunciada amb antelació i l'havia acceptat de bon grat. Bravo Murillo expressà immediatament la seva satisfacció per la decisió d'Arteta

...es conforme a mi juicio actual y anterior. Muy satisfechos todos de V. hasta el punto de haber dicho nuestro presidente qe. V. hacía mucho bien en esa y debía continuar, he creído siempre que ese destino, en esa capital, es ocasionado a choques y conflictos que no suelen tener buen término, y he creído igualmte. que convenía a V. más lo de aquí. Por consiguiente, conocida la resolución de V. obraré en ese sentido, pero es necesario qe. aguante V. ahí unos días...⁶⁶⁹

días que van esdevenir gairebé dos mesos⁶⁷⁰. Aquest retard no va agradar a Arteta puix que considerà que el situava en una posició de feblesa, i en conseqüència va demanar que acceleressin el seu relleu. Bravo Murillo, a qui més directament va comunicar els seus desitjos, va contestar-li que

...El proveer el gobierno de Barcelona es cosa grave y difícil. En lo que yo pueda contribuiré a que salga bien, aunq. no confío...⁶⁷¹

⁶⁶⁹ Carta de Bravo Murillo a Fermín Arteta, 12 de maig de 1850. Reproduïda a TRENAS, op. cit., p. 386.

⁶⁷⁰ El seu nou destí fou ben aviat conegut a la ciutat, i la premsa va fer-se'n ressó, especulant sobre el seu possible successor. Així el <<Diario de Barcelona>> de 21 de maig deia ...Según parece, no está designada todavía la persona que deberá reemplazar al Sr. Arteta en el cargo de la provincia de Barcelona, a pesar de que el Sr. Arteta viene ya nombrado en la "Gaceta" de hoy director de obras públicas. La combinación de que se ha hablado en estos días, si es que realmente ha existido, ha sido abandonada, por lo menos en lo que toca al Sr. Enríquez, que continuará al frente de la provincia de Córdoba. Estos días se ha dicho que el Sr. Roda iría a Barcelona, el Sr. Cavestany a Cádiz, y el Sr. Alejandro Castro a Sevilla...

⁶⁷¹ Carta de Bravo Murillo a F. Arteta, 26 de maig de 1850, a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 388. L'informà que s'havia pensat en Simon de Roda per substituir-lo però ...ha

Certament, aquesta era una decisió difícil per causa de la complexitat de la província; però no era l'única raó que, en aquest cas, explicaria el retras. El ministre d'Hisenda tenia molt interès en que Arteta acabés sobretot dues de les tasques que havia iniciat i que considerava especialment importants: l'endegament de la Casa de la Moneda i la recaptació tributària. Així li ho havia expressat en la mateixa carta i li ho reafirmà tres dies després en una nova comunicació⁶⁷².

Un darrer element va col·laborar a que Arteta insistís més endavant en el seu trasllat: l'increment de les peticions de col·locacions, recomenacions i d'influències per a l'obtenció de favors particulars. Evidentment que això no era un element nou, ans al contrari, habitual en els càrrecs polítics i administratius de l'època: sense anar més lluny, el mateix Bravo li n'havia demanat⁶⁷³; però en aquells moments va esdevenir un incòmode element de pressió⁶⁷⁴.

Arteta va insistir en l'efectivitat del seu nomenament⁶⁷⁵ fins el punt que Bravo Murillo li va contestar el 15 de juny donant-li la raó en la seva insistència i que

tenido una cuestión con un correo inglés, que no sabemos si lo permitirá... Evidentment no ho va permetre puix que fou Ventura Díaz qui reemplaçaria Arteta.

⁶⁷² Carta de 29 de maig de 1850, a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 389 en que li deia que havia de continuar ...todo junio, pues así lo creo conveniente. y no creo que pierda V. nada de su fuerza porque se sepa que concluye su mando, una vez que viene V. a otro puesto importante (..) Tampoc a Arteta el mortificava la perspectiva de poder acabar aquestes comeses: tan sols es lamentava de la situació en que el col·locava el que s'hagués fet públic el seu nou destí.

⁶⁷³ Així, per exemple, en carta sense datar li damanava que millorés la carrera d'Alejandro Leon, per qui estava interessat el magistrat de l'Audència de Barcelona Barradas (a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p.391). Posteriorment van continuar de forma recíproca aquestes pràctiques.

⁶⁷⁴ Així per exemple, el general José Gutiérrez de la Concha va escriure'l abans que fos signat el RD., 15 de maig felicitant-lo pel nou càrrec i demanant-li que atengués als fills del seu amic Joaquim Gispert que havien estudiat a París i que no s'havien pogut examinar al Cos d'Enginyers però que ...a sus buenos estudios reúnen ideas elevadas y mucha moralidad... Per això li demanava que els examinés ell mateix i que ...la 1ª ocasión para traerlos a la Secretaría, con lo cual adquiriría el Ministerio de Instrucción Pública excelentes empleados... Arteta col·locaria a les seves ordres Federico de Gispert. Carta de José Gutiérrez de La Concha a F. Arteta, 10 de de maig de 1850, a TRENAS, op. cit, Madrid 1971, p. 296-297.

De la Concha li demanà més tard, que rectificqués l'informe negatiu de compra d'un terreny destinat a la Casa de la Caritat, propietat de -altre cop- Joaquín Gispert, que havia fet l'anterior CP Miguel Tenorio (a qui acusà de voler perjudicar Gispert i d'ésser ...tan mal caballero como mal empleado...) Carta, 1 de juny, a TRENAS, op.cit, Madrid 1971, p. 297.

⁶⁷⁵ També va dirigir-se al comte de San Luis qui el 9 de juny li contestà igual ...que mis compañeros: que será muy conveniente aguarde V. en esa a su sucesor... Carta, 9 de juny de 1850, a TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 294.

...Por lo mismo, sin abusar de la reserva, he hecho la conveniente indicación p^a qe. se aligere, y así se hará; esperando que no pasará en vano la próxima semana (..) Probablemente reemplazará a V. el actual Gobernador de Badajoz, qe. no me parece ha de sentar mal. Veremos. La salidas de V. me cuesta mucho; pero no hay más qe. paciencia. Deje V. orillado todo lo qe. pueda en cuanto a moneda, aduana, &...⁶⁷⁶

El 5 de juliol marxava cap a Madrid, éssent acomiadat per gran part de les autoritats i comissions de gairebé totes les corporacions de Barcelona. El Brusi valorà molt positivament la seva estada al front del Govern Civil de Barcelona, institució que havia traslladat a principis de febrer a l'edifici de la Duana:

...El Sr. de Arteta durante el corto tiempo que ha estado al frente de esta provincia se ha mostrado celoso funcionario público haciéndose acreedor al general aprecio. Ha dedicado su atención a varios negocios de mucho interés, y entre otros se ha ocupado muy particularmente de dar impulso al tan importante arreglo de la acequia Bogatell, y a la terminación de la calle de D. Jaime primero de Aragón...⁶⁷⁷.

7.2.- PASQUAL MADDOZ, GOVERNADOR CIVIL AMB LA REVOLUCIO DE 1854.

Pasqual Madoz va prendre possessió del càrrec de governador civil de Barcelona el 10 d'agost de 1854. La rellevància política del personatge revelava la importància que pels progressistes adquiria el govern civil de Barcelona. D'altra banda, l'estreta vinculació de Madoz amb la indústria catalana i el seu profund coneixement del país, esdevenien valuosa carta de presentació del nou governador per afrontar la complexa situació de la província: no endebades el seu nomenament havia estat suggerit al Capità General La Concha per la Junta Provincial que s'havia constituït arran la revolució de juliol.

Amb aquests precedents l'arribada de Madoz a Barcelona fou rebuda amb confiança. En l'al·locució que va dirigir als barcelonins amb motiu de la presa de possessió del càrrec, després d'expressar un viu sentiment d'identificació amb la terra que anava a governar, senyalava els dos objectius bàsics que havien de marcar la seva actuació: assentar el règim polític progressista i resoldre "la qüestió industrial".

En el primer aspecte reclamava la confiança la població en els generals Espartero i O'Donnell, i qualificava aquestes autoritats de garantia per a la realització d'eleccions lliures i per a l'exercici d'un Parlament independent. D'aquesta forma es podria consolidar el règim representatiu i la monarquia constitucional reposaria sobre una base àmplia.

⁶⁷⁶ A TRENAS, op.cit., Madrid 1971, p. 297-298.

⁶⁷⁷ <<Diario de Barcelona>> 6.jul.1850.

En la "qüestió industrial" manifestava que

...mi constante de pensamiento ha sido, es y será proteger y conciliar. Conciliar: combinando diversos y aún opuestos intereses, proporcionando seguridad y garantía al capital, recompensa y estímulo al trabajo. Mediador siempre, y siempre imparcial entre fabricantes y operarios, no puedo dejar de serlo en las presentes circunstancias. La lucha entre estas dos clases es la muerte de la industria, es el triunfo de nuestros enemigos; precisamente, cuando la laboriosidad catalana, aumentando y mejorando los productos, abre nuevos mercados con condiciones ventajosas para los productores y consumidores. Proteger: trabajando sin descanso, y últimamente sin temor, en la prensa, en el Parlamento, ante el Gobierno, para que la legislación arancelaria garantizase el capital y el trabajo, desarrollando este grande elemento de riqueza pública, en el que cifran sus subsistencia un crecido número de familias...⁶⁷⁸

7.2.1.- La política de "conciliació".

A diferència del que durant la dècada moderada havia succeït, el governador civil no posava en primer pla l'ordre públic ni emfasitzava sobre la necessitat de la tranquil·litat i la seguretat, sinó que plantejava els problemes i la mateixa conflictivitat socials sobre altres bases, alhora que manifestava una clara voluntat de vetllar pels interessos provincials davant el govern. El canvi d'actitud era notable.

La política de conciliació⁶⁷⁹ anunciada per Madoz va iniciar-se amb l'immediata celebració de reunions amb representants dels obrers i dels fabricants, a partir de les quals el governador va considerar que

...La necesidad primera del día es que no falte ocupación...

i, en funció d'això, va establir

1°.- Que todas las fábricas continúen abiertas para que la clase obrera tenga medios de subsistencia nunca más necesarios que en el día por el estado sanitario de la población.

2°.- Que ningun fabricante pueda suspender los trabajos ni menos cerrar los establecimientos fabriles, sin darme cuenta por escrito de las razones que para

⁶⁷⁸ <<Diario de Barcelona>> 11. agt. 1854.

⁶⁷⁹ Aquesta política ha estat especialment remarcada per BENET, J.; MARTI, C., Barcelona a mitjan segle XIX. El moviment obrer durant el Bienni progressista (1854-1856). Barcelona, Curial 1976; vegeu l'excel·lent capítol dedicat a Madoz al vol. 1.

ello tenga y haber obtenido mi aprobación...⁶⁸⁰

Per una altre cantó, la continuïtat d'aquesta política de concòrdia fou possible gràcies a un altre factor, decisiu: el nou capità general de Catalunya Domingo Dulce. Dulce va adoptar una posició de respecte a l'autoritat civil, fins llavors excepcional. La primera mostra d'aquest respecte fou l'aixecament de l'estat de setge el 17 d'agost: Madoz anunciava amb gran satisfacció aquesta decisió que

...la opinión pública reclamaba, y la observancia estricta (de) la legislación exigía...⁶⁸¹.

Posteriorment ell mateix va valorar així aquesta mesura:

...La disposición nos produjo el mejor resultado: lejos de perder, adquirimos fuerza; lejos de perder, adquirimos confianza y empezamos a tratar, de acuerdo las dos autoridades, de la cuestión de los hiladores...⁶⁸²

La segona mostra fou demanar la col·laboració del governador civil per aplicar les dues reials ordres que portava de Madrid: l'autorització per enderrocar les muralles de la ciutat i la derogació del ban de La Rocha que prohibia les selfactines. La publicació de la primera no presentava cap problema, ans al contrari, responia a una reiterada demanda de la ciutat. La segona era molt delicada.

El tema de les selfactines era l'aspecte més virulent que enfrontava obrers i patrons. La paral·lització de les màquines havia esdevingut una victòria pels treballadors a la que no estaven disposats a renunciar mentre que, pel seu cantó, els fabricants hi manifestaven obertament la seva oposició, àdhuc el seu boicot. En aquells moments a més, l'epidèmia de còlera aprofundia les conseqüències socials de la crisi fabril i comercial puix que afavoria la paral·lització de l'activitat econòmica, augmentant així l'atur i el malestar. Era clar doncs, que la R.O. podia provocar violents conflictes i això era el que Madoz volia evitar: d'aquí que decidís ajornar-ne la publicació.

Governar significava així, intervenir en la realitat per tal de superar els efectes econòmics i socials de la crisi, i valorar per tant, l'oportunitat de les disposicions superiors. L'urgència immediata era frenar l'epidèmia de còlera, la qual cosa havia d'anar acompanyada de mesures que permetessin reactivar la producció i conservar el clima de diàleg social que Madoz havia aconseguit de bon principi. Paral·lelament, i tal com havia fixat també en l'al·locució de presa de possessió, Madoz venia a consolidar el règim progressista a Barcelona: un cop l'abolició de l'estat de setge havia permès la normalització de la vida civil, calia procedir a la renovació de les institucions locals i provincials, i a restablir la milícia

⁶⁸⁰ <<El Barcelonés>> 15.agt.1854.

⁶⁸¹ BOP., 16.agt.1854.

⁶⁸² D.S.C., 19.mai.1855. Reproduït a BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol I, p. 468.

nacional.

Respecte del còlera l'actuació de Madoz (que durant tres dies va patir, al llit, la malaltia) va dirigir-se a assegurar l'assistència mèdica i farmacèutica als afectats, a cuidar de l'abastiment dels ciutadans (distribució de sopa popular, comunicació del moll nou de la resta de la ciutat per tal que els vaixells hi poguessin descarregar queviures...), a preservar l'higiène dels aliments i a facilitar el sanejament de les nombroses cases abandonades, que eren un perillós focus de contaminació. Va multiplicar la responsabilitat dels alcaldes en el control, a les demarcacions corresponents (barris o pobles), sobre metges, farmacèutics i personal sanitari amb l'objectiu d'assegurar el seu compliment professional⁶⁸³. Les necessitats d'atenció sanitària obligaren al governador a autoritzar l'exercici professional dels estudiants de medicina i de farmàcia. L'epidèmia fou molt virulenta⁶⁸⁴; a mitjan setembre la Junta de Sanitat va poder anunciar que començava a minvar però fins el 7 d'octubre l'epidèmia no va, oficialment, desaparèixer. No podem avaluar l'eficàcia de les mesures adoptades per Madoz però sí podem constatar el seu indiscutible zel, que va contribuir a la seva popularitat⁶⁸⁵ i fou una de les raons essencials perquè l'Ajuntament de Barcelona el nomenés fill adoptiu de la ciutat⁶⁸⁶.

Respecte la crisi industrial Madoz, que com ja hem dit el dia 14 havia reclamat l'obertura de les fàbriques, va perfilar més la seva anàlisi de la situació tot concluint que

...se han cerrado algunas fábricas, porque sus dueños, con abundantes existencias en almacén, paralizada la venta por la crisis mercantil e industrial, carecen de recursos para pagar los jornales de sus operarios. Yo que he hallado en la clase obrera una docilidad, que forma el más grande elogio por sí sola, más de una vez he tenido que reconocer la buena fe de algunos fabricantes, los más de ellos de establecimientos reducidos, que me han dicho "no podemos el lunes admitir a los operarios, porque el sábado tendríamos que despedirlos

⁶⁸³ Els dos principals aspectes que havien de vigilar eren la seva fugida i el preu dels seus honoraris: fou conegut el cas d'un metge, Josep Puig que, denunciat per l'alcalde del barri a causa dels seus abusos crematístics, va ser destituït per Madoz.

⁶⁸⁴ Segons dades de Cerdà, entre l'1 d'agost i el 9 d'octubre de 1854 van morir 6.429 persones a la ciutat mentre la mortalitat des de 1856 a 1858 fou de 5.336. CERDA, Ildefons, Teoría general de la urbanización y aplicación de sus principios y doctrinas a la reforma y ensanche de Barcelona. Barcelona 1867 (edició facsímil, Madrid 1968).

⁶⁸⁵ No es massa habitual trobar lloances a l'acció de l'autoritat provincial en els romanços populars. BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol I, nota 143 p. 511, reproduïxen la següent estrofa; prou significativa: Gloria al que los peligros despreciando//al auxilio voló del desgraciado//y lágrimas a miles enjugando//del pueblo logró ser muy apreciado.

⁶⁸⁶ Sessió del 30 de setembre de 1854. L'acord va publicar-se oficialment poc abans que Madoz abandonés el govern civil de Barcelona, el 22 d'octubre.

sin pagarlos"...⁶⁸⁷

Plantejat així el caràcter i la realitat de la crisi, Madoz va gestionar amb el Banc de Barcelona un emprèstit per facilitar que les empreses en dificultats poguessin mantenir les portes obertes: la seva preocupació essencial era la conservació dels llocs de treball i la garantia que els obrers cobressin uns salaris

...para que asegurada la manutención de los familiares, sea más difícil la invasión de la enfermedad reinante...

El Banc s'avingué a un emprèstit de 10 milions de rals, que havia de quedar cobert per subscripció pública: la llista de subscriptors la iniciava el mateix Madoz amb 200.000 rals. El 26 de setembre s'havien depassat ja els 10 milions⁶⁸⁸.

Continuava clara la voluntat de Madoz d'assolir un clima de pau social sense necessitat d'acudir a mesures repressives. La credibilitat política que havia aconseguit amb aquesta actitud, li permetia avançar en la resolució del vidriós tema de les selfactines, que seguia aixecant ampolles fins i tot a la premsa barcelonina si bé la polèmica no va transcendir els límits de la continència lingüística durant el temps que l'epidèmia mantingué altes cotes de virulència.

Madoz va convocar, per separat, a representants dels fabricants i dels obrers, i els hi llegí la R.O. sobre les selfactines, que no havia publicat. La convocatòria en sí mateixa suposava el reconeixement de les societats obreres, que la legislació estatal prohibia. Entenia que la creació d'una Junta Central que coordinés totes les il·legals associacions existents li proporcionaria interlocutors vàlids per arribar a acords com el que s'havia signat a principis d'agost entre fabricants i obrers dels telers mecànics, en el qual es definien les característiques dels diversos teixits i els sous que hi corresponien⁶⁸⁹. Aquesta posició ni de bon tros tenia el suport dels sectors conservadors barcelonins i àdhuc el mateix Capità General hi tenia reticències; Dulce va manifestar al cònsul francès el seu pesimisme envers l'apropament de Madoz als obrers i la seva disposició a intervenir si s'arribaven a produir aldarulls:

...Il preche dans le désert (...) mais il fait son devoir, comme première fonctionnaire civil. Lorsque son role sera fini, le mien commencera, et les agitateurs savent bien, car je le leur signifié, que je ne suis pas homme à reculer devant aucune mesure, quelque rigoureuse qu'elle soit...⁶⁹⁰

La reunió amb els delegats obrers va mostrar l'oposició d'aquests a acceptar la RO.

⁶⁸⁷ <<Diario de Barcelona>> 22.agt.1854.

⁶⁸⁸ BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol. I, p. 477.

⁶⁸⁹ BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol.I, p. 485 i ss.

⁶⁹⁰ Correspondència del cònsul francès de 12 de setembre de 1854, a BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol I, p. 484-485.

Davant aquesta negativa, Madoz va considerar que les reunions amb dirigents obrers serien inútils, per causa del predomini que hi tenien els sectors més radicals. Ell volia que la RO.

...se cumpliese por medio de la convicción...⁶⁹¹

i d'aquí que optés, seguint la suggerència que li havien fet des de sectors obrers moderats, per convocar una reunió general, a la que van assistir 800 filadors. En aquest nou àmbit Madoz va neutralitzar els plantejaments radicals i va convèncer la majoria dels assistents de la necessitat que funcionessin les noves màquines selfactines, dels avantatges i beneficis que se'n derivaven, i del progrés que representava el seu ús. La persuasió fou eficaç i el 18 d'octubre va signar-se, sota la seva presidència, l'acord entre filadors i empresaris que establia el funcionament provisional de les selfactines en espera d'una definitiva resolució governamental. Els dirigents obrers radicals no van signar aquest conveni: havien perdut momentàniament la direcció del moviment. Les selfactines van començar a funcionar a principis de novembre.

De la RO. del govern no se'n parlava i per tant, el ban de La Rocha ningú no l'havia derogat. La situació en aquest sentit era confusa i els dirigents radicals podien defensar legalment la vigència del ban de La Rocha i raonar en aquest respecte la seva negativa a acceptar l'acord. El problema en definitiva, quedava posposat⁶⁹² però a curt termini Madoz aconseguia donar sortida al tema sense el recurs a la força: Dulce no va tenir cap motiu per intervenir malgrat les seves prevencions.

7.2.2.- La implantació del règim progressista.

Finalment, cal explicar l'actuació de Madoz com a agent del govern que, junt amb el capità general, venia a consolidar el règim progressista a Barcelona: ambdues autoritats passaren a ocupar immediatament la presidència (Dulce) i la vicepresidència (Madoz) de la Junta de Barcelona des d'on van dirigir al govern un comunicat en que reclamaven el reconeixement oficial per Barcelona d'haver estat la primera ciutat que havia donat suport al "pronunciamiento" de Vicálvaro el 14 de juliol⁶⁹³. Amb això pretenien reforçar els vincles

⁶⁹¹ Intervenció de Madoz a les Corts Constituents, D.S.C. 19.mai.1855.

⁶⁹² BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, fan la següent apreciació: ...La fórmula que trobem al conveni (..), que condicionava la seva vigència al fet que el govern de Madrid o les Corts resolguessin una qüestió plantejada a Catalunya, la trobarem repetida gairebé a tots els convenis posteriors. La majoria dels obrers, doncs, dipositaven llur confiança en aquells organismes. Però (..) aquella confiança va ser defraudada una vegada i una altra: aquells organismes no resolgueren res. A la llarga, les conseqüències d'aquesta defraudació de la classe obrera respecte als organismes polítics de l'Estat pesaren fortament en l'evolució del moviment obrer català..., vol I, p. 493.

⁶⁹³ ...rotas las cadenas opresoras, con espacio para el aliento, con porvenir para la justicia, Barcelona colocó, como ciudad libre, la primera piedra del edificio que hoy erguido se levanta, emblema de la libertad; mandó la primera esperanza del pueblo a los caudillos de

de la ciutat amb el règim i facilitar el camí -al menys teòricament- de la seva institucionalització local.

El dia 20 Madoz aplicava a Barcelona el decret de 7 d'agost i restablí la Diputació progressista de 1843. Aquell mateix dia el nou organisme provincial, presidit pel governador, dirigia als barcelonins una allocució en la que remarcava el caràcter de continuïtat de la seva tasca amb la que l'any 1843 havia quedat interrompuda per culpa dels moderats, proclamava la seva identificació amb els principis que havien

...hecho triunfar para siempre el Alzamiento Nacional...

i concretava com a objectiu immediat la formació de les llistes electorals per a la pròxima convocatòria a Corts Constituents: en aquest respecte anunciava un comportament ben distint al dels moderats,

...procederá en este delicado encargo con la imparcialidad que la ha distinguido siempre y que el país tiene derecho a exigir, para que representadas en el Congreso las opiniones de los partidos legítimos, llegue después de tantos años de corrupción y de falacia el venturoso día en que sea una verdad entre nosotros la libertad del pensamiento y la soberanía nacional...⁶⁹⁴

Les eleccions van regir-se per la llei de 20 de juliol de 1837, la qual cosa significava un sufragi censatari restringit als individus que pagaven una renda superior al 200 rals i a d'altres que per les seves condicions se'ls hi atorgava aquest dret⁶⁹⁵: el cos electoral fou de 696.420 homes és a dir menys del 10% de la població espanyola però superava amb escreix els només 99.149 electors admesos pels moderats l'any 1846. La formació de les llistes a Barcelona no fou fàcil: l'epidèmia de cólera dificultà l'operació i Madoz va haver-se de dirigir comminatòriament als ajuntaments⁶⁹⁶ que no havien lliurat la corresponent relació d'electors en el termini fixat. Tot i així les eleccions generals a Barcelona van haver-se d'ajornar fins a finals d'octubre -gairebé vint dies-, quan ell ja havia estat substituït en el càrrec per Ciril Franquet⁶⁹⁷.

Vicálvaro y mostró la primera señal del puerto en que hallan siempre arribada feliz, auxilio y protección los que por el bien de su patria se sacrifican... <<Diario de Barcelona>> 25.agt.1854.

⁶⁹⁴ BOP., 21.agt.1854.

⁶⁹⁵ El R.D. 11.agt.1854 que convocava eleccions a Corts constituents introduïa una sèrie de modificacions en aquesta llei electoral, que pretenien impossibilitar el frau electoral (arts. 7 a 10) i optaven per una única Càmera parlamentària.

⁶⁹⁶ BOP., 4.set.1854.

⁶⁹⁷ La primera volta va tenir lloc els dies 24, 25 i 26 d'octubre; la 2ª, a 13, 14 i 15 de novembre. El grau d'abstenció fou molt elevat: un 66% del cens electoral en la primera volta.

A Madoz però, li havia correspost la responsabilitat d'endegar el procés electoral d'acord amb la voluntat del govern de realitzar unes eleccions "netes"⁶⁹⁸, voluntat que ell, òbviament, havia fet seva

...Proclamo pues muy alto la libertad de reuniones electorales, la necesidad de un voto numerosos libre y espontáneo; rechazo anticipadamente toda coacción y violencia, y confío en que, desde el puesto avanzado en que me coloco para descubrir los abusos, no tendré que castigar severamente un hecho que desdiga la tolerancia y cordura con que se distinguen los habitantes de esta provincia...⁶⁹⁹

La renovació dels ajuntaments fou sol·licitada per Madoz al govern perquè els consistoris que regien en aquells moments havien estat elegits en circumstàncies excepcionals i

...levantado el estado de sitio en que Cataluña se encontraba, creí, en la consecuencia de mis principios, que debía proponer a S.M....

l'esmentada renovació. El 20 d'agost es feia efectiva l'autorització governamental. Era una mesura de normalització de la vida civil i d'institucionalització del règim, per a la realització de la qual Madoz reafirmava, com en el cas de les generals, les garanties de joc net⁷⁰⁰ i adoptava la llei de 3 de febrer de 1823 com a norma legal que havia de regular-les.

Les eleccions van celebrar-se el 3 i 8 setembre als municipis de la província i, a la capital, foren fixades pels dos primers dies festius després de la desaparició oficial de l'epidèmia: en coincidir aquestes dates amb la convocatòria de les eleccions generals, van ajornar-se fins els diumenges 19 i 26 de novembre.

Davant aquest retràs Madoz va restablir a la capital catalana l'ajuntament que hi existia l'any 1843. L'acte va tenir lloc el 7 de setembre i només 11 regidors -el demás havien

⁶⁹⁸ Així ho havia comunicat l'executiu als governadors civils en R.O. 19.agt.1854.

⁶⁹⁹ <<Diario de Barcelona>> 27.set.1854.

⁷⁰⁰ ...Pueden pues los electores reunirse, avisando oportunamente a la autoridad, discutir las candidaturas, prepararse en fin para la elección del modo que estimen conveniente. La misión de la autoridad es tan sencilla como noble; proteger el libre uso del derecho, que tiene cada uno de los ciudadanos. Nada de violencia; nada de cohecho en los empleados y dependientes del gobierno. Nada de cohecho, nada de violencia tampoco por parte de ninguno de los habitantes de la provincia. Si alguno desoyese mi voz, lo cual no creo ciertamente, me vería por la vez primera en el caso de castigar al que pretendiese suplantarse la opinión pública... BOP., 25 agt.1854.

fugit de la ciutat- de l'antic consistori hi eren presents⁷⁰¹.

El nou Ajuntament va manifestar de bon principi la seva identificació amb el règim progressista i la seva voluntat de continuar cooperant amb les autoritats en la lluita contra el cólera i en la resolució del problema obrer⁷⁰². Madoz aconseguia així un nou i valuós suport per a la seva política. No va poder dir el mateix d'altres ajuntaments provincials⁷⁰³.

Aquest fet va reproduir-se arran la creació de la Milícia Nacional que, entre d'altres coses, venia a ocupar el lloc de l'abolit cos de vigilància, que a Barcelona havia estat poc prestigiada i era encara menys estimada per causa de la seva actuació durant la dècada moderada: així per exemple, durant la revolta popular del 14 de juliol, el cap de la policia barcelonina Ramon Serra i Monclús va haver de fugir i els membres de la ronda de vigilància comandada per J. Tarrès van ser perseguits i gairebé linxats a la ciutat i arreu de la província.

La convocatòria per a la formació de la Milícia va fer-se pública al <<Diario de Barcelona>> de 3 setembre i la signava Madoz. El cos s'havia d'organitzar

...sobre las bases que aseguren el imperio de la libertad y del orden público...

i establia que tot espanyol de 20 a 45 anys que

...esté avecindado y tenga propiedad, industria u otro modo conocido de subsistir, a juicio del ayuntamiento, o sea hijo del que tenga alguna de estas circunstancias, está obligado al servicio de esta milicia...⁷⁰⁴

D'aquí que la Diputació demanés als ajuntaments que elaboressin les llistes de milicians i li remetessin. Madoz va haver d'adreçar-se a alguns dels ajuntaments recentment constituïts comminant-los a que complissin amb aquestes disposicions i amenaçant amb una multa de 500 rals als que en el termini de sis dies no remetessin les llistes corresponents; es lamentava de

⁷⁰¹ Aquests 11 regidors substituïts s'havien mostrat força actius en el desenvolupament de les seves responsabilitats, especialment en dur a terme les obres d'enderroc de les muralles, les quals havien permès ocupar molts obrers. El <<Diario de Barcelona>> 7.set.1854 va reproduir les paraules de Madoz, en reconeixement de la tasca que havien realitzat.: ...queda consignado en acta, que al retirarse los once señores Concejales que forman el cuerpo municipal, han merecido y llevan consigo la gratitud de la Junta y del pueblo barcelonés; y por último concluye pretextando, que pueden contar siempre con su amistad pública y privada...

⁷⁰² <<Diario de Barcelona>> 9.set.1854.

⁷⁰³ Madoz, com ja hem apuntat, va queixar-se de la seva lentitud en l'elaboració de les llistes electorals; i també ho feu de la morositat en les contribucions (BOP., 15.set.1854).

⁷⁰⁴ Segons establia l'ordenança de les Corts de 29 d'agost de 1822.

...Tan inconcebible apatía (que) no sólo resulta en mengua del que la acredita sino que entorpece absolutamente las operaciones de la Diputación...⁷⁰⁵

Pel seu cantó, l'ajuntament de Barcelona va mostrar-se força més actiu al respecte i a finals de setembre va tancar les llistes, i les lliurà a les respectives comissions de barri⁷⁰⁶

7.2.3.- La fi d'un curt mandat.

El 2 d'octubre Madoz marxava cap a Madrid amb un doble objectiu: aconseguir del govern recursos financers perquè l'Ajuntament de Barcelona pogués continuar l'enderroc de les muralles i presentar la seva dimissió, per tal de poder intervenir més activament en la política a Madrid. Ambdós objectius foren assolits. Madoz va retornar al cap de vuit dies amb una RO. que autoritzava la contractació d'un emprèstit sobre la hipoteca dels terrenys de les muralles i els seus glacis, tot precisant que aquests terrenys quedaven a propietat

...de la nación, a pesar de cualquiera opinión que acerca de este punto se quisiera indicar en contrario...

Madoz fixà l'emprèstit en 20 milions de rals.

Poc després anunciava oficialment la seva marxa del govern civil. El dia 20 d'octubre s'acomiadava dels barcelonins amb una llarga i emotiva al·locució⁷⁰⁷ on feia repàs i balanç de la seva tasca. Quatre dies abans havia contestat a l'Ajuntament de Barcelona agraint-li les mostres d'afecte que li havia mostrat: no només el títol de fill adoptiu de la ciutat sino també la inscripció del seu nom en una làpida de marbre a la sala consistorial i la substitució del nom de la Plaça Reial Fernando el Católico pel seu. No foren aquestes les úniques mostres de simpatia que va rebre. Una comissió dels obrers que havien treballat en l'enderroc de les muralles va traslladar-se a Madrid el mes de novembre i li fèu present, com obsequi, un bastó; i una comissió ciutadana, formada el 25 de novembre i integrada per industrials, comerciants, advocats, representants de les societats obreres etc., van dur a terme una subscripció pública per regalar-li una corona "cívica"⁷⁰⁸.

El pas de Pasqual Madoz pel govern civil de Barcelona va comportar un canvi important respecte el que havia estat la institució durant la dècada moderada. El seu successor Ciril Franquet s'esmerçaria en una línia d'actuació semblant fins que als pocs mesos

⁷⁰⁵ BOP., 25.oct.1854.

⁷⁰⁶ Segons ordre de Madoz de 14 de setembre, adoptat d'acord amb el Capità General, la Diputació, la Junta Consultiva i l'Ajuntament, corresponia a la ciutat la formació d'un batalló de milicians a cadascun dels 4 districtes urbans a més d'un d'artilleria, un d'enginyers i un de cavalleria.

⁷⁰⁷ BOP., 23.oct.1854.

⁷⁰⁸ BENET; MARTI, op. cit., Barcelona 1976, vol. I, p. 511 nota 143.

l'autoritat militar va tornar a assumir el màxim protagonisme: el Capità General Juan Zapatero va decretar el 30 de maig de 1855 l'estat de guerra. Aquesta mesura, justificada per la necessitat d'actuar contra les bandes carlines, va permetre a Zapatero portar a terme una duríssima repressió contra el moviment obrer -que conduiria a l'execució de Josep Barceló, a la intervenció militar en els conflictes, a la prohibició el 21 de juny de les societats obreres i a l'anul·lació dels convenis col·lectius que fins llavors s'havien signat- i democràtic. Franquet va dimitir el 13 de juliol de 1855, poc després d'iniciar-se el que ha estat considerada com la primera vaga general a Catalunya, i que en bona part fou un ampli moviment de protesta contra les mesures repressives de Zapatero.

Significativament el tercer i darrer governador civil de Barcelona durant el bienni fou ja un militar, el català Ignasi de Llasera i Esteve, que ocuparia el càrrec fins l'adveniment dels moderats.

7.3.- ANTONIO GUEROLA, PROFESSIONAL DEL CARREC. 1864.

Antonio Guerola fou nomenat governador civil de Barcelona per RD., 25.gen.1864⁷⁰⁹, va prendre possessió el 5 de febrer i cessà en el càrrec el 26 de juliol, si bé des del dia 14 es trobava en situació d'interinitat.

Guerola era un cas força representatiu de governador civil "professional" és a dir, de persona que s'inicià en l'administració des de jove, va pujar paulatinament dins l'escalafó, va patir les obligades cessantíes, i va retirar-se com funcionari. Als 18 anys era auxiliar a la Secretaria del Govern Polític de València, als 33 (1851) ocupà la Secretaria del de Barcelona i als 35 prengué possessió del seu primer càrrec de governador provincial, a Huelva (juliol de 1853). Des de llavors, exercí a diverses províncies (Zamora, Oviedo, Málaga, Cadis, Granada, Sevilla...) ⁷¹⁰. La seva figura s'ajustava fidelment tant al que hem analitzat respecte de la funcionarització de l'administració pública i de la naturalesa del càrrec governatiu, com al model de governador civil predominant en aquest període ⁷¹¹, la "professionalitat" del qual

⁷⁰⁹ <<Gaceta de Madrid>> 27.gen.1864.

⁷¹⁰ A.P.G., Madrid. Personal, Governadors Civils. Expedient d'Antonio Guerola, Hoja de Servicios. Vegeu la seva biografia a l'annex.

⁷¹¹ Recordem que gairebé totes les persones que exerciren el càrrec entre octubre de 1856 i setembre de 1868, estaven (com Guérola) vinculades a la carrera administrativa: M. Ordóñez, F. Zapino, I. Méndez Vigo, R. Méndez de Sanjulián, F. Rubio, i A. Torres Valderrama; F. Sepúlveda i C. Bonafós (que van repetir mandat). Antonio Hurtado consta també com a governador civil de diverses províncies, càrrec que alternà amb el seu ofici de periodista i dramaturg. Ignasi LLasera exercí el mandat més aviat com funcionari vinculat a O'Donnell que no pas com a militar: només Juan Zapatero exercí com a militar el càrrec de

no significà -cal recordar-ho- que el càrrec perdés el seu essencial contingut polític ni que restés desvinculat d'una manera efectiva de l'autoritat militar: les queixes de Guerola respecte el poder del Capità General, que ja hem senyalat, n'esdevingueren una enésima constatació.

Junt a la representativitat del perfil governatiu de Guerola, un altre element justificaria plenament l'anàlisi del seu mandat, i aquest sí que seria del tot excepcional: l'existència de la "Memoria" de la seva gestió. Els tres volums que la integren, redactats entre el 21 d'agost i finals de novembre de 1866 a partir de les notes, escrits, correspondència, retalls de premsa etc., que havia conservat dels mesos d'exercici del càrrec a Barcelona l'any 1864, aporten una informació única sobre la institució del govern provincial. En base a aquesta font desenvoluparem la nostra anàlisi⁷¹².

7.3.1.- Nomenament i presa de possessió: la valoració del govern provincial de Barcelona.

Guerola exercia el càrrec governatiu a Granada quan va formar-se el nou govern moderat de Lorenzo Arrazola en una conjuntura determinada ja per la progressiva i irreversible descomposició del règim isabelí⁷¹³. L'ascens d'Arrazola havia provocat un cert neguit en Guerola, que veia perillar la seva continuïtat en el càrrec a Granada

...por mis conocidas afecciones a los hombres y a la política de la Unión Liberal, y yo mismo hubiera hecho dimisión a no detenerme el deseo de no

governador civil. Vegeu l'annex de biografies. També la duració dels mandats (amb l'excepció d'Ignasi Llasera: 4 anys i 7 mesos), fou d'uns 5 mesos, com en el cas de Guerola.

⁷¹² GUEROLA, Antonio, Memoria de mi administración en la provincia de Barcelona como gobernador de ella desde 5 de febrero hasta 14 de julio de 1864. 3 vols. Ja hem fet referència anteriorment a aquest document. Els volums estan dividits respectivament en 17, 29 i 14 capítols de 359, 286 i 278 pàgines. Formen un total de 60 capítols de 923 pàgines.

Sobre l'obra de Guérola, vegeu SUAREZ, Federico, Las Memorias del Gobernador Civil Antonio Guérola (1853 - 1878), a <<Revista de Estudios de la Vida Local>> 216, Madrid 1982, p. 610-620. I, específicament sobre la Memoria de Barcelona, hi ha l'estudi introductori de Manuel MORAN ORTI que acompanya els 3 volums.

⁷¹³ El 15 de gener de 1864 va produir-se la crisi de l'anterior gabinet encapçalat pel marquès de Miraflores. L'1 de març el govern Arrazola seria substituït per un altre encapçalat per Alejandro Mon, amb Cánovas del Castillo a Governació, que duraria set mesos, fins el 16 de setembre en que Narváez retornà -també efímerament- al poder. La descomposició no només comportà la ràpida successió dels governs sinó que s'expressà en el retraïment dels progressistes i la seva aproximació als demòcrates. Segons Nelson DURAN ...La historia de los gabinetes que sucedieron a la Unión Liberal es bien triste. Estas cuadrillas de sepultureros para una monarquía suicida eran totalmente impotentes para encauzar -mucho menos detener- la marcha de los acontecimientos. El centro de poder se desplazó del gabinete y las Cortes al palacio y la calle, sin que el gobierno de turno hiciese otra cosa que moldear y sancionar este proceso... La Unión Liberal y la modernización de la España isabelina. Una convivencia frustrada, 1854-1868. Madrid, Akal 1979, p. 278.

marcarme como hombre exclusivamente político...⁷¹⁴

Però aquesta inquietud no va confirmar-se sinó que, contràriament, fou promogut al que ell mateix considerà com el principal govern civil de l'Estat, equiparable a un càrrec ministerial. Les raons d'aquest canvi partien de la seva amistat amb el nou ministre d'Ultramar Alejandro de Castro⁷¹⁵:

...Según he sabido después, el Gobierno vaciló para el nombramiento de Gobernador de Barcelona, porque no siendo simpática en Cataluña la política moderada, querían mandar un Gobernador que no fuera repulsivo por sus antecedentes y que atrajera voluntades en vez de irritar. Con este objeto parece que el Sr. Castro me indicó a mí como persona que conocía Barcelona, donde estuve de secretario del Gobierno en el año 51, y mis antecedentes tranquilizadores, puesto que había estado de Gobernador en Málaga durante todo el mando de la Unión Liberal. El Consejo de Ministros aceptó esta propuesta, y antes de extenderme el nombramiento se quiso consultar conmigo para saber si aceptaría...⁷¹⁶

Les circumstàncies polítiques del nomenament no deixaven d'ésser peculiars i, a primer cop d'ull, ja reflectien una situació de feblesa de l'executiu -confirmada al cap d'un mes i mig en que fou substituït per un nou ministeri⁷¹⁷- que havia d'incidir negativament en el govern provincial.

Pel seu cantó, Guerola no va entusiasmar-se amb la designació puix que, en primer lloc, reconeixia les dificultats congènites que comportava el càrrec a Barcelona a les quals s'hi afegien en aquells moments, les derivades de l'específica conjuntura política creada pel govern Arrazola; i, en segon lloc, les seves aspiracions professionals ja no passaven tant per un càrrec d'alt risc com el que se li atorgava com per la consecució d'una plaça tranquil·la al ministeri de la Governació, a Madrid:

...fui a Barcelona contra mi voluntad, sin pretenderlo y sin saberlo hasta que estuve nombrado...⁷¹⁸

⁷¹⁴ Memoria, vol.1, p. 74.

⁷¹⁵ Castro havia estat governador civil de València quan Guèrola hi exercí com secretari.

⁷¹⁶ Memoria, vol. 1, p. 74-75.

⁷¹⁷ A. Mon formà nou govern integrat per J.F. Pacheco (Estat), A. Ulloa (Foment), A. Cánovas del Castillo (Governació), L. Mayans (Justícia), J. Marchessi (Guerra), P. Salaverria (Hisenda), J. Pareja (Marina) i D. López Ballesteros (Ultramar); va mantenir-se fins el 16 de setembre, en que Narváez retornà al poder.

⁷¹⁸ Idem., vol.1, p. 75.

Les dificultats "estructurals" derivaven segons Guérola, de l'específica configuració de la província:

...No es Barcelona una provincia vulgar y parecida a las demás. Al contrario, no sólo es la más importante de España, sino que es la de condiciones más distintas de las otras y la más difícil de gobernar...⁷¹⁹

En primer lloc consignava la gran activitat que es desenvolupava a nivell comercial i industrial, sense possible comparació amb cap de les altres províncies espanyoles, i que es traduïa en que, a nivell econòmic

...ninguna provincia ayuda tanto al Gobierno...⁷²⁰;

a nivell polític, en que hi confluen les posicions extremes, identificables en una punta amb Tristany i el comte d'Espanya i en l'altra amb els revolucionaris liberals; i, a nivell individual, en la predominant valoració del treball com a mitjà i sistema d'augmentar la fortuna personal.

En segon lloc remarcava l'altivesa dels catalans, que explicava sobretot per la

...convicción de que superan al resto (de la península) en civilización; (i) por los recuerdos de su poder como nación independiente y guerrera, cuyas hazañas asombraron a toda Europa...⁷²¹

Aquesta altivesa es traduïa en esperit d'independència que es palesava en tots els sectors socials:

...en las clases pobres por las insurrecciones y motines, y en las medias y elevadas por cierto alejamiento de la Corte y tendencia a vivir de sus propios recursos. Una prueba de ello es el carácter de que vienen siempre revestidos los diputados a Cortes, sea cual fuere su partido político. Se les ve ministeriales u oposición, pero sin sumisión, conservando su independencia; independencia que, por lo demás, se traduce en actos de bien entendido patriotismo y alejamiento de intrigas pequeñas...⁷²²

En tercer lloc diagnosticava que l'opinió política predominant era la liberal exaltada la qual cosa provocava que

...Siempre que en España se temen pronunciamientos, todos, lo mismo los que

⁷¹⁹ Idem., vol.1, p. 69.

⁷²⁰ Idem., vol.1, p. 69.

⁷²¹ Idem., vol. 1, p. 70.

⁷²² Idem., vol. 1, p. 70.

que los desean como los los que los combaten vuelven sus miradas a Barcelona...⁷²³

La raó d'aquest fenomen rau en què

...Barcelona encierra más elementos revolucionarios que ninguna otra provincia. Estos elementos van siendo más temibles en estos últimos años porque van ilustrándose y perdiendo la candidez de los primitivos patriotas que se contentaban con dar vivas a la libertad y mueras a los tiranos. Los revolucionarios de Barcelona se han hecho demócratas por principios y por estudio. Los obreros de las fábricas leen periódicos, saben mucho de revolución europea, prescinden de la religión y van educándose para el trastorno social que creen va a venir y que ha de hacer felices a ellos o a sus hijos. Allí pues, la revolución moral está en las clases proletarias...⁷²⁴

La incidència d'aquest esperit era tal que fins i tot les classes conservadores i els elements d'ordre respiraven, sempre, idees liberals: en conseqüència, el partit progressista era el predominant, la Unió Liberal havia tingut un gran suport i el partit moderat era

..escaso y poco fervoroso. Los que se respetan moderados, más que políticos de este partido, son hombres de orden...⁷²⁵

I, en quart lloc, Guerola apuntava que si bé, per les característiques anteriors, no existien a Catalunya persones amb gran influència (tan sols cita a Madoz i a Permanyer) ni càcics importants, la influència del Capità General era tal que havia provocat un el militarisme "fatal", entès com a interferència sistemàtica de l'autoritat militar en les atribucions governatives. Ja ens hem referit anteriorment a aquest aspecte.

Aquests quatre grans elements esdevenien els quatre grans condicionants que l'específica configuració de la província presentava com repte a la tasca del governador civil la qual, a més, es veuria afectada per la gran quantitat de treball administratiu que tot això produïa i que posava en evidència les deficiències d'infraestructura del govern provincial: també hem ressaltat aquesta temàtica⁷²⁶.

⁷²³ Idem., vol.1, p. 71.

⁷²⁴ Idem., vol. 1, p. 71.

⁷²⁵ Idem., vol. 1, p. 72.

⁷²⁶ Guerola quan va escriure al subsecretari del ministeri de la Governació reclamant augment del personal administratiu, va exposar-li queYo quisiera que el gobierno, en todos sus diversos centros, se persuadiera de que Barcelona no se parece a ninguna otra provincia. Aquí todo es gigantesco en política y en administración, y así como los cuidados del gobierno son mucho más graves que en ninguna parte, el trabajo material es inmenso. Yo trabajo dieciocho horas al día y no creo cumplir bien...Carta d'Antonio Guerola al subsecretari de Governació, José Elduayen, 3 d'abril de 1864. Idem., vol. 1, p. 105-106.

Les dificultats "immediates" derivaven de la circumstància que venia a substituir al també unionista Francisco Sepúlveda (...Gobernador de buen éxito...) home amb intensos vincles a la ciutat i ben relacionat amb el capità general Fernando Cotoner Chacon, i que havia dimitit en formar-se el govern moderat d'Arrazola⁷²⁷. En aquest respecte, el perill era la configuració d'un poder "fàctic" al voltant de Sepúlveda per causa de la seva consolidada posició a la ciutat i de les seves vinculacions polítiques, davant les quals el nou governador estava en clara inferioritat: aquestes cabòries mostrarien la seva versemblança en confirmar-se la designació de Sepúlveda com a successor de Guerola el 15 de juliol.

Al costat d'aquestes dificultats, Guerola constatà els avantatges que suposava l'exercici del càrrec a Barcelona. En primer lloc senyalava l'escassa influència de notables locals per causa dels ja esmentats esperit independent i altivesa dels catalans, la qual cosa estimava molt positivament ja que, a diferència d'altres províncies

...(hay) mucho menos caciquismo (..) Hay muchas personas importantes e influyentes, pero casi ninguna de una influencia avasalladora (llevat del capità general). Esta es una ventaja para el gobernador, que no tiene que sujetarse a esos segundos ministros que hay en otras provincias. Depende esto también de que los catalanes son poco amigos de ser ministros y de vivir en Madrid...(el subratllat, a l'original)⁷²⁸

I, en segon lloc, ja que la província estava abocada al progrés material i moral,

...la autoridad no tiene más que seguir el impulso y darle dirección y apoyo (..a diferència, per exemple, de) ..La indolente Andalucía (donde) el Gobernador lo ha de hacer todo...⁷²⁹

L'anàlisi de la situació de la província que feia Guerola va acompanyar-la d'una ampli suport estadístic, mostra emblemàtica de la seva minuciositat, i tenia per objectiu fixar les bases de la problemàtica governativa a partir de les quals desenvolupar el propi mandat. Conscient de la conjuntura política general i de la complexitat de la província -que ja coneixia-, la seva "preparació" però, no fou suficient per conduir amb èxit la interpretació d'un paper força difícil en el que la capacitat d'iniciativa individual restava molt acotada i s'havia d'ajustar amb precisió al pensament ministerial i/o als focus de poder més influents en el govern.

⁷²⁷ Sepúlveda va dimitir immediatament que fou conegut el gabinet Arrazola. Mañé i Flaquer li va dedicar un elogiós article per aquest motiu al <<Diario de Barcelona>> 29.gen.1864. Igualment l'ajuntament de Barcelona l'acomiadà amb lloances. MORAN ORTI, M., Estudio introductorio..., nota 41 p.83, relaciona la seva dimissió amb l'aprovació dels estatuts i posta en marxa en aquells moments de la "Sociedad de Crédito Mercantil", de la qual Sepúlveda era administrador.

⁷²⁸ Idem., vol. 1, p. 70.

⁷²⁹ Idem., vol. 1, p. 73.

L'exercici de Guerola no estigué solcat de grans problemes ni va tenir lloc en una situació d'excepcionalitat, però els que van plantejar-se foren suficients com per a reflectir la transparent fragilitat del càrrec governatiu, tant per la seva dependència de tangibles dictats polítics -no de les exigències del desenvolupament administratiu com a tal- com per la seva submissió a les vicissituds de la conjuntura: d'alguna forma, podriem considerar que el governador no manava sobre cap dels elements definidors d'aquesta -ni tan sols sobre els que legalment li podien correspondre-.

Guerola va relacionar exhaustivament tots els camps en els que havia d'intervenir i el sentit de la seva acció (i no es podria al·legar en cap cas, desconeixement del que li pertocava ni inconsciència en les decisions). De la cinquentena d'àmbits en els que diversificà la seva intervenció⁷³⁰, els que van assolir una veritable transcendència foren els que se situaren en el terreny polític (d'una banda aquells que s'aplegaven sota els imperatius de l'ordre públic i el control político-social i, de l'altra, els que permetien fer present el domini governamental a la província tot vinculant o divorciant aquesta presència d'interessos provincials) i els que derivaren de la crisi industrial que afectà la província des de principis de 1864, i que sovint restaren imbricats amb els anteriors. Ens centrarem en els que d'entre aquests, van ocupar la màxima atenció de Guerola i que, en bona part, col·laboraren al seu cessament.

7.3.2.- La problemàtica electoral.

En temps de Guerola va dur-se a cap l'elecció d'un diputat a Corts⁷³¹ i la de dos diputats provincials, en segona volta. No es tractava doncs, d'unes convocatòries de massa transcendència però, òbviament, van merèixer l'atenció del governador.

En primer lloc, Guerola deixava constància dels problemes que oferia per a l'autoritat governativa la celebració d'eleccions a Catalunya:

...Las elecciones tienen en Cataluña para la autoridad un inconveniente (..) y dos ventajas.

⁷³⁰ Aquests àmbits van ésser els següents: comptabilitat provincial, jocs florals, Societat Econòmica d'Amics del País, instrucció pública, restauració de Montserrat, correus, societats mercantils, crisi metàl·lica, crisi fabril, Almanac Democràtic, impremta i periòdics, presos i presons, sanitat, beneficència, patronat dels pobres, asils, caixa d'estalvis, agricultura, caça i pesca, curses de braus, teatres, altres diversions, ferrocarrils, carreteres, camins veïnals, obres del port, eixample de Barcelona, edificació d'habitatges, visites a la província, contractes de tropa per a ultramar, crisi de cavalls, llistes electorals, eleccions, processons, relació amb les altres autoritats, consums, duanes i contraban, rendes estancades, societats corals, Ateneu de la Classe Obrera, personal de policia, orde públic, cotó, mines, lleves de l'exèrcit, comptabilitat municipal, protitució, jocs prohibits, tresoreria i comptadoria, contribucions, propietats i drets de l'Estat.

⁷³¹ Va tractar-se d'unes eleccions parcials per causa del traspàs del diputat de Granollers Ramon Anglasesell.

El inconveniente es que el país, por su natural altivez e independencia, es poco dócil a la presión oficial. Las ventajas son que la lucha generalmente es con el partido progresista, y por consiguiente es lucha más abierta y más fácil. Además es tan arraigada la idea de que allí predomina el elemento progresista, que el Ministerio se resigna siempre a perder las elecciones, y se cree ganar cuando de cuatro distritos gana dos.

En mi tiempo se había modificado algo esta situación, pero en ventaja para mí pues el retraimiento progresista facilitaba mucho el triunfo de los candidatos ministeriales...⁷³²

Guerola afrontà l'elecció del diputat a Corts el 20 de febrer, als pocs dies d'haver pres possessió. El govern li havia

...indicado como candidatos suyos...⁷³³

els moderats Josep Manso, comte de Llobregat, o el marquès de Remisa raó per la qual Guerola va convocar

...las personas que (..) tienen más influencia...⁷³⁴

a la ciutat i districte de Granollers per tal d'aconseguir-ne el suport i de concretar quina de les dues candidatures era la que tenia més possibilitats d'èxit puix que se n'havia anunciat una altra de diferent, la del jutge J.A.Casamada.

La de Manso fou la designada oficialment, i va triomfar sense cap problema:

...Yo trabajé en su favor, hice retirar a Casamada por persuasión y fue elegido Manso sin oposición por 276 votos...⁷³⁵

dels 803 electors del districte. La participació es va moure dins els baixos paràmetres habituals: un 34 %.

Les eleccions dels dos diputats provincials que se celebraren poc després no van motivar cap actuació per part del governador ja que

⁷³² Idem., vql. 2, p. 118.

⁷³³ Idem., vol. 2, p. 138.

⁷³⁴ Idem., vol. 2, p. 119.

⁷³⁵ Idem., vol.2, p. 119.

...El Ministro no me encargó nada, ni que trabajase por nadie...⁷³⁶

de tal forma que van vèncer dos progressistes "de orden": Ildefons Par i Marià Borrell.

Les eleccions van anar precedides de la rectificació bianual de les llistes electorals per a diputats a les Corts. Guerola va trobar-se la feina a mig fer ja que sota el mandat de Sepúlveda s'havia procedit a una primera rectificació i a ell li correspongué atendre les reclamacions i resoldre. La problemàtica no presentà novetats ni assolí una especial envergadura: les queixes més importants van produir-se al districte de Molins de Rei on havien restat exclosos 170 electors de tendència progressista i/o oposats al cacic local moderat Albert Prat i Soler⁷³⁷: Guerola va revisar tots els casos i decidí resoldre favorablement 123 reclamacions i mantenir-ne l'exclusió de 47⁷³⁸. Altres dues petites polèmiques, d'escassa transcendència, van tenir lloc a Mataró i al sí del Consell Provincial⁷³⁹.

Com a cloenda d'aquest apartat, té interès la reproducció de les xifres sobre moviment electoral i rectificacions operades durant el seu mandat:

Electors en la llista de 1862	11.783
Inclosos en la 1 ^a rectificació	1.777
Exclosos en la 1 ^a rectificació per defunció	570
Idem. per canvi de domicili	448
Idem. per haver perdut el dret	825
Electors resultants en la 1 ^a rectificació	11717
Expedients de reclamacions individuals o collectives amb dictamen del governador, en 2 ^a rectificació	338
Inclosos en 2 ^a rectificació	126
Inclusions negades en 2 ^a rectificació	72
Exclusions concedides en 2 ^a rectificació	417
Exclusions negades en 2 ^a rectificació	138
Rectificació d'errors	128
Electors resultants en 2 ^a rectificació	11.426

⁷³⁶ Idem., vol 2, p. 120.

⁷³⁷ <<La Corona>> va recollir les queixes dels exclosos. 18.feb.1864.

⁷³⁸ Idem., vol. 2, p. 115.

⁷³⁹ En el primer cas, Guerola s'oposà a la petició d'uns 40 capitans de vaixells mercants d'esser inclosos en les llistes ja que pagaven la contribució industrial, una part de la qual estava a nom dels armadors: l'Audiència ratificà la negativa. En el segon, va contradir l'opinió del Consell Provincial d'exigir els rebuts dels quatre trimestres de la contribució com a condició d'inclusió. Guerola considerà que amb un n'hi havia prou puix que això ja implicava el pagament dels altres: amb aquest criteri va resoldre favorablement 60 casos que el Consell havia dictaminat negativament. Idem., vol. 2, p. 115-116.

Apel·lacions a l'Audiència:

De Barcelona	1
De Masnou	40
De Copons	5
De Pallejà	1
Total	47
Concedides	-
Denegades	47

La llista establerta per Guerola en 2ª rectificació passà a ser la definitiva: el cens s'havia reduït en 357 electors, la qual cosa representava una disminució del 3%. La comesa electoral, prioritària en la tasca governativa, va tenir una incidència escassa en el mandat de Guérola.

7.3.3.- Control d'impremta i favoritismes ministerials.

El control ideològic i polític de la premsa no va comportar especials problemes a Guerola; l'absència de conflictes rellevants en seria la causa bàsica. Tan sols poden remarcar-se dos incidents relativament importants en aquest camp: l'un arran la publicació de l'«Almanaque Democrático» i l'altra, més insignificant, amb «El Huracán»; a més, cal senyalar la "peculiar convivència" amb Mañé i Flaquer.

En el primer cas⁷⁴⁰ el problema -que se li presentà a les 48 hores d'haver pres possessió- raïa en el fet que el fiscal d'impremta havia autoritzat la circulació de l'imprés i, en conseqüència, el llavors governador civil F. Sepúlveda en va permetre la venda però el bisbe de Barcelona, en edicte de 30 de gener⁷⁴¹, va condemnar l'obra qualificant-la d'impia, atemptatòria a la dignitat de l'home i antisocial, i l'endemà dia 31 reclamà del governador civil -càrrec exercit en aquell moment, de forma interina, pel secretari- que la retirés de circulació. Guerola va escriure a l'acte al ministre de la Governació per tal d'informar-lo del conflicte, exposar-li la seva opinió sobre el llibre i els inconvenients que en aquells moments

⁷⁴⁰ El Almanaque democrático para 1864 por varios socios del Ateneo Catalán, Barcelona 1864, fou publicat per A. Altadill, J.A. Clavé, J. Foulon, N. Monturiol, J. Roca i Roca, F. Sunyer i Capdevila, J.M. Torres i J. Tutau com a resposta a l'Almanaque Literario del Ateneo Catalán para 1864, Barcelona 1863, de J. Anglasell, Coll i Vehí, M. Duran i Bas, J. Illas i Vidal i F. Romaní i Puigdenegoles, que havia aparegut a finals de 1863 i pretenia apareixer com a publicació representativa de la ideologia de l'Ateneu. Vegeu CARRERA PUJAL, J., Historia política de Cataluña en el siglo XIX, vol. V, La revolución de 1868, la República y la tercera guerra carlista. Barcelona, Bosch 1957, p. 93-97.

⁷⁴¹ «Diario de Barcelona» 31.gen.1864.

derivarien de la seva prohibició⁷⁴², i primordialment perquè

...Viendo, pues, inconvenientes en todo, pero mayores en cualquier medida violenta que aquí más que en otro punto tendría resistencia pasiva y disgusto de la clase obrera, me ha parecido prudente someter este delicado asunto a V.E. para que con la superioridad de sus conocimientos y facultades pueda resolver como siempre lo más acertado...⁷⁴³

La decisió ministerial fou la prohibició de l'«Almanaque» i la destitució del fiscal d'impremta. La publicació de Los autores del Almanaque democrático a sus conciudadanos fou la resposta immediata a la resolució anterior. El nou fulletó fou analitzat per Guerola qui, d'acord amb el nou fiscal n'autoritzà la difusió, malgrat algunes reserves ideològiques sobretot de caràcter religiós⁷⁴⁴.

«El Huracán» fou un periòdic que va iniciar la seva publicació el 2 d'abril; sortia setmanalment i el darrer número del que tenim constància fou el 12, de data 18 de juny de 1864⁷⁴⁵. El seu caràcter satíric s'explaià en la burla de la ineficàcia policial en la persecució del joc, motiu pel qual Guerola va amonestar per escrit el director Domingo Vives⁷⁴⁶: no va anar més enllà. L'escassa entitat -en tots sentits- del periòdic dispensà l'autoritat governativa d'altres actuacions.

Més transcendència va tenir l'afer provocat per les pressions ministerials que el diari progovernamental de Madrid «La Correspondencia» es publicués a Barcelona, a on s'enviaria amb una quarta pàgina en blanc perquè es pogués redactar amb notícies polítiques, però sense fer el prescriptiu dipòsit de 200.000 rals i sense la identificació d'editor responsable⁷⁴⁷. Mañé i Flaquer s'assabentà de l'afer i va escriure ràpidament Guerola expressant-li la seva queixa per la il·legalitat del fet i pel tracte de favor que suposava, i apuntant-li la seva possible denúncia mitjançant interpel·lació parlamentària. Davant aquesta reacció, Guerola va aconsellar al ministre Benavides i al responsable del diari Manuel de

⁷⁴² Guerola era partidari d'haver retirat el llibre abans de sortir però des que estava en circulació considerava que la seva censura esdevindria propaganda gratuïta i facilitaria l'agitació democràtica. En qualsevol cas, si s'optés per la seva prohibició, opinava que s'hauria d'establir a nivell de tot l'Estat i no només de Barcelona.

⁷⁴³ Carta al ministre de la Governació, 7.feb.1864. Idem., vol. 1, p. 241.

⁷⁴⁴ Carta al ministre de la Governació, 6.mar.1864. Idem., vol. 1, p. 243-245. El governador es limità a imposar a l'editor una multa de 1000 rals perquè havia difós el llibre sense autorització prèvia i sense haver-ne lliurat un exemplar al fiscal.

⁷⁴⁵ La col·lecció, amb un total de 12 números, a l'I.M.H. de Barcelona.

⁷⁴⁶ Carta a Domingo Vives, 30.abri. 1864. Idem., vol. 1, p. 272. Feia referència molt específicament al contingut del nº 5, d'aquell mateix dia.

⁷⁴⁷ Així ho estableixen els articles 12 i 14 de la vigent llei de premsa de 13.jul.1857, de Cándido Nocedal.

Santa Ana que no insistissin en l'autorització, tal i com així va succeir. <<La Correspondencia>> va aprèixer, finalment, però sense notícies polítiques.

Guerola tenia molt de respecte a Mañé, a qui considerava no només un dels millors escriptors sinó, sobretot, una de les persones més influents en l'opinió pública barcelonina i principal bastió ideològic contra les influències democràtiques i materialistes. La relació amb ell però, no estigué exempta de conflictes ja que el distanciament de Mañé amb govern -i en especial amb la tendència de Cánovas- va traduir-se en una posició relativament crítica des del Brusi, a l'hora d'analitzar la crisi ministerial oberta a mitjan juny; el conflicte va esclatar quan el fiscal d'impremta va censurar fragments de diversos articles que havien d'apèixer en la secció de "Correspondencias de Madrid" ja que provocà una irada protesta de Mañé que emfasitzà sobre el tracte discriminatoria que rebia el seu diari en comparació a la premsa de Madrid. Guerola va actuar en aquest cas com a mitjancer, conscient del que podria representar situar al Brusi com enemic:

...no me parece prudente que nos enemistemos con este periódico que es el veterano de la prensa española, que tiene aquí mucha influencia, y que, aunque tiene mucho más de independiente que de ministerial, está siempre al lado de la autoridad y puede serle útil en circunstancias graves...⁷⁴⁸

La resposta de Cánovas als temors de Guerola fou la d'encomenar-li una actuació persuasiva envers el diari⁷⁴⁹, que el governador va dur a cap satisfactòriament, segons pròpia estimació.

7.3.4.- La resposta a la crisi industrial.

Fou l'aspecte potser més significatiu de l'exercici de Guerola. Si bé l'atenció que hi prestà des de mitjan juny estava, en bona part, motivada per les repercussions que podia tenir en l'ordre públic, no fou aquest l'únic element explicatiu del seu comportament governatiu sinó que la seva preocupació per la crisi de la indústria tèxtil va traduir-se des de principis de maig en una pràctica sistemàtica d'intervencions davant un govern poc receptiu a aquesta problemàtica, la insistència i el contingut de la qual van col.laborar de forma decisiva al seu cessament.

La crisi s'havia iniciat a principis de gener i a la primavera va evidenciar-se d'una forma clara: ens centrarem no tant en l'anàlisi del seu caràcter⁷⁵⁰ com en la de l'actitud i

⁷⁴⁸ Aquestes paraules, escrites amb motiu d'un petit incident en que Guerola va defensar obertament el diari, resumirien perfectament el seu planteig. Carta a José Elduayen, subsecretari de Governació (Cánovas estava malalt), 23.jun.1864. Idem., vol. 1, p. 259.

⁷⁴⁹ L'excusa de la censura fiscal fou un hipotètic tractament crític a la família reial (al.ludia a l'opinió de Mañé sobre la inconveniència del retorn a Espanya de Mª Cristina).

⁷⁵⁰ Sobre la situació de la indústria tèxtil, vegeu NADAL, Jordi; BENAUL, Josep M., La indústria. El tèxtil, dins NADAL, J., Història econòmica de la Catalunya Contemporània.

conducta del governador civil en aquesta circumstància. El seu punt de partença era la important valoració del desenvolupament industrial català, especialment del sector cotoner ja que

...ocupa millares de familias y cualquier perturbación de ella afecta, puede decirse así, al país entero...⁷⁵¹

El problema d'aquesta indústria raïa, segons ell, en que ni en preus ni en qualitat podia competir amb l'estrangera i, per això, necessitava de la protecció aranzelària per a subsistir, la qual cosa l'enfrontava a la resta d'Espanya on el menor desenvolupament industrial empenyia a la defensa del lliurecanvisme. Plantejada així la qüestió, la seva posició pretenia situar-se en un terme mig entre ambdós interessos⁷⁵² però que ben aviat, es decantaria en favor dels industrials catalans. Col.laborà a aquesta decantació el fet que

...Toda crisis fabril en Cataluña no sólo afecta a los inmensos capitales empleados en las fábricas y en la subsistencia de millares de familias, sino que puede afectar hasta al orden público el día en que se lancen a la calle, como ya ha sucedido alguna vez, veinte o treinta mil obreros sin trabajo pidiéndolo para comer...⁷⁵³

Un cop fixat el terreny de joc, Guerola inicià la seva intervenció a mijans del mes de maig quan la crisi havia pres dimensions ben visibles com manifestava el progressiu tancament de tallers, a conseqüència de la paral.lització de les vendes dels teixits de cotó, que restaven emmagatzemades a les fàbriques.

El 15 de maig, en carta adreçada al ministre d'Hisenda Pedro Salaverria Guerola va exposar clarament la situació de crisi i el seu contingut, i, assumint l'anàlisi de l'Institut Industrial, presentava com a causes d'aquesta situació l'augment del preu del cotó en floca derivat de la guerra civil als EE.UU., les modificacions aranzelàries, la competència de teixits estrangers i el contraban. Es mostrava partidari d'atendre les peticions aranzelàries dels industrials, anunciava que no tardarien en produir-se protestes obreres i acabava demanant al ministre consell i ajuda en aquesta crítica situació⁷⁵⁴.

vol. 3, **S.XIX. Indústria, transports, finances**. Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1991, p. 58 i ss.

⁷⁵¹ Memoria, vol. 1, p. 173.

⁷⁵² ...creo que puesto que Cataluña produce, es justo, es equitativo favorecer esa producción que forma parte de la riqueza del país, pero creo también que el fabricante catalán no debe fiar sólo en los derechos protectores y en la zona de las aduanas, sino que es menester que vaya mejorando sus productos al nivel de los extrajeros para atenuar la competencia que éstos le hacen... Idem., vol. 1, p. 173-174.

⁷⁵³ Idem., vol. 1, p. 174.

⁷⁵⁴ Vegeu la carta reproduïda com a document nº 1 al final d'aquest apartat.

El pas següent fou comunicar amb els alcaldes de les principals poblacions industrials demanant-los-hi que vetllessin la situació local, estimulessin als fabricants a mantenir la producció i influïssin en els obrers en termes de prudència i tranquil·litat tot insistint en que el govern s'estava ocupant del tema i ben aviat es deixaria sentir la seva acció positiva. Molt específicament instava a que

...vigile usted para observar si la política se mezcla en esto, y si hay agentes revolucionarios que se aprovechan de esta situación de los obreros para excitarles al desorden...⁷⁵⁵

Guerola es reuní diverses vegades amb fabricants i amb la junta de l'Institut Industrial:

....trocados los papeles, yo era quien tenía que excitarlos a acudir al Gobierno exponiendo sus necesidades, y si fuera necesario ir una comisión a hablar con los ministros. Ellos me respondían tristemente, que todo era inútil, que el Gobierno era enemigo de la industria catalana, y que nada esperaban del Ministro de Hacienda don Pedro Salaverría, a quien suponían afecto a las doctrinas librecambistas...⁷⁵⁶

Guerola assumia un protagonisme infreqüent en un governador, protagonisme que es mantingué amb el suport a les dues exposicions que l'Institut Industrial va adreçar al govern⁷⁵⁷, i que s'expressà a través de la reiterada correspondència no només amb Salaverria sinó també amb el ministre de Foment Augusto Ulloa i, sobretot, amb el de ministre de la Governació Antonio Cánovas.

El 23 de maig va escriure per segon cop a Cánovas posant l'èmfasi en la realitat de la crisi i els perills d'ordre públic que se'n derivaven, i comentant-li la poca confiança dels industrials catalans respecte Salaverria a qui consideraven defensor del lliurencanisme. Sobre aquestes bases li proposava celebració d'una reunió a Madrid, previsiblement llarga (8 dies) per causa de l'envergadura del tema⁷⁵⁸. Al mateix temps va comunicar amb el ministre de Foment amb les mateixes premisses, reclamant-li fons per a impulsar un pla de construcció de carreteres com a mitjà de pal·liar l'atur obrer, pla que ni l'ajuntament ni la diputació de Barcelona podien assumir financeraent. Guerola justificava l'equitat de la petició,

⁷⁵⁵ Carta als alcaldes d'Esparreguera, Monistrol, Mataró, Sallent, Sabadell, Sant Andreu, Badalona, Terrassa, Manresa, Manlleu, S. Martí de Provençals i Igualada. 21.mai.1864. Idem., vol. 1, p. 182

⁷⁵⁶ Idem., vol.1, p. 183.

⁷⁵⁷ Guerola acompanyà les exposicions amb un informe raonat de suport del qual no s'ha conservat còpia. La primera de les exposicions data de 23 de maig, l'acompanyaven més de 700 firmes i en ella es demanava com a mitjà de combatre la crisi la lliure introducció dels teixits catalans a les Antilles, les Canàries i Santo Domingo, tot mantenint els aranzels pels teixits estrangers. MORAN ORTI, M., Estudio introductorio..., p. 67.

⁷⁵⁸ Vegeu la carta reproduïda com a document nº 2 al final d'aquest apartat.

...Si se consideran las circunstancias de esta provincia, la más adelantada de España, y la más contribuyente, como que satisface la octava parte del presupuesto del Estado; si se fija la atención en lo importante que es para el orden público de España, el que se conserve inalterable en Cataluña; y finalmente, si se recuerda que los catalanes hace muchos años que, imponiéndose onerosos arbitrios, están construyendo carreteras, economizando así al Gobierno los cuantiosos fondos que en ellas hubiese empleado, no parecerá extraño ni injusto, sino muy natural y recomendable que el Gobierno con su mano protectora venga en auxilio de este país en los días de calamidad; y esto no dando donativos o subvenciones sin reintegro, sino haciendo un gasto reproductivo cual es impulsar las carreteras, las cuales al aumentar la riqueza del país, han de aumentar también los rendimientos para el Tesoro...⁷⁵⁹

Guerola va acompanyar la carta oficial amb una de particular en que amb tó més confidencial demanava a Ulloa que s'avingués a la petició de fons per a l'impuls del pla de carreteres ja que

...El asunto es grave, y como pudiera tener trascendencia a la cuestión política o de orden público, me parece muy oportuno adelantarnos previsoramente a los hechos...⁷⁶⁰

Amb aquestes premises l'activitat de Guerola va multiplicar-se en diverses direccions (contactes amb els diputats catalans -especialment amb Duran i Bas-, amb l'ajuntament, la diputació...) i va tenir com a límit el que les mateixes institucions fixaven⁷⁶¹. En qualsevol cas, el seu plantejament era clar: la crisi era real i el govern podia intervenir activament tant en l'eliminació d'alguna de les seves causes com en la mitigació dels seus efectes mitjançant l'acceptació de les propostes dels industrials catalans i el finançament d'unes obres públiques

⁷⁵⁹ Carta d'Antonio Guerola al ministre de Foment, A. Ulloa, 22.mai.1864. Idem., vol. 1, p. 188. Les carreteres per a les quals demanava fons prescindint de la seva licitació en subhasta eren les següents: a/ Carretera de 2on. ordre de Barcelona a Rivas, passant per Granollers i Vic, i aprop de Manlleu; b/ Carretera de 3er. ordre de Sabadell a Prats de LLuçanès, passant aprop de Terrassa; c/ Carretera de Calaf a Vilanova, de la qual s'estava treballant en el tram que va de Vilanova a Igualada; d/ Carretera de 2on. ordre de Manresa a Berga, per tal d'atendre Manresa i Sallent; i e/ Carretera de 2on. ordre de Barcelona al Vendrell, passant per Vilanova. La característica i justificació de totes era que incidien en les principals zones afectades per la crisi fabril.

⁷⁶⁰ Carta particular a Alejandro Ulloa, 23.mai.1864. Idem., vol. 1, p. 192.

⁷⁶¹ Té interès la següent valoració de Guerola respecte l'impuls de les obres públiques: ...El Ayuntamiento hizo algo, la Diputación casi nada. Luchaban con escasez de recursos y predominaba además, y no sin razón, la idea que sólo en último extremo debía darse trabajo a todos los obreros ociosos, porque no era conveniente acostumbrarles a la idea socialista del derecho al trabajo...

útils i justes⁷⁶², que havien de permetre l'ocupació del suficient nombre d'aturats en la perspectiva de servir l'ordre públic.

Mentre Ulloa va mostrar una certa receptivitat a les peticions sobre obres públiques⁷⁶³, Salaverria discrepà de l'anàlisi de Guerola i implicà vetlladament als industrials i al mateix governador en la responsabilitat d'una situació que, segons ell, potser no podia ni considerar-se pròpiament com a crisi:

...Lo que puede ser causa de la crisis, si ésta existe, es el fuerte derecho y la prohibición de los algodones hilados extranjeros, que no permite a los fabricantes nacionales de tejidos con mezcla de esta materia producir con la baratura que pudieran, pues, según sus reclamaciones, faltan en el Principado los hilos que necesitan. Sobre esto sí que hay que estudiar mucho y fijar seriamente la atención, por tratarse de una industria que va haciéndose universal en razón de estar sus productos al alcance de todas las fortunas...⁷⁶⁴

Guerola contestà Salaverria reafirmant no només l'existència de la crisi sinó el seu abast cada cop major, i insistint en la necessitat de tractar seriosament del tema per causa de les seves dimensions econòmiques, polítiques i d'ordre públic; i va proposar la formació d'una comissió règia formada per especialistes que, sobre el terreny⁷⁶⁵, poguessin elaborar un informe objectiu i documentat. Guerola considerava que aquesta alternativa responia també a una necessitat d'oportunitat política ja que

...aquí (..) empieza a formarse una atmósfera de opinión adversa en estas materias económicas (..)

El ver, pues, que el Gobierno en vez de esperar ahí las quejas se adelantaba a venir aquí, por medio de esa comisión regia para ver el estado del país, influiría muy favorablemente en la opinión pública, y al abatimiento sucedería

⁷⁶² Es interessant remarcar aquesta defensa del pla proposat en base a un concepte de justícia distributiva. Pere PASCUAL ha posat de relleu ...el descarat incompliment governamental de la legislació vigent en matèria de carreteres i la marginació de Catalunya en la distribució de les dotacions destinades a obres públiques contingudes en els pressupostos generals de l'Estat..., PASCUAL, Pere, La Diputació i la modernització de la xarxa viària catalana: 1840-1868, a RIQUER, Borja de (dtor.), Història de la Diputació de Barcelona, Barcelona, Diputació Provincial 1987, vol. 1, p. 189.

⁷⁶³ En carta de 31.mai.1864 li comunicava que s'havien posat en subhasta diversos trams de les carreteres de Manresa a Girona, de Barcelona a Ribes i de Barcelona al Vendrell. Idem., vol. 1, p. 194.

⁷⁶⁴ Carta del ministre d'Hisenda a Antonio Guerola, s/d. . Idem., vol. 1, p. 196.

⁷⁶⁵ ...en vez de ir los catalanes a elevar sus quejas ahí, viniera la acción directa del Gobierno a examinar la cuestión de Cataluña aquí, donde los hechos están a la vista...Carta de Guerola al ministre d'Hisenda, 1.jun.1864. Idem., vol. 1, p. 198.

la confianza...⁷⁶⁶

La comissió règia no va formar-se i el 9 de juny Salaverria comunicava a Guerola les disposicions que s'havien adoptat i les que estaven previstes davant una crisi de la qual ara, segons deia, ja no dubtava: eren sis reials ordres amb diverses mesures de repressió del contraban i del frau a les aduanes, i en relació als aranzels dels teixits d'importació. La carta que acompanyava la documentació oficial incloïa però, una vetllada advertència a la zelosa activitat de Guerola

...Yo espero que dando a las medidas indicadas la importancia que realmente tienen, porque en resumen, satisfacen y con prontitud lo que hasta ahora se ha pedido, evitará usted la alarma y desconfianza, haciendo comprender a los fabricantes el apoyo que tienen en el Gobierno (..) Usted como primera autoridad de la provincia debe ser el eco de las necesidades y quejas de esos industriales, y descendiendo a desentrañar en su origen con ánimo sereno lo que tengan de fundadas y justas, proponer de un modo concreto, cuando no esté en sus facultades, lo que considere del caso, en la seguridad de que aquí le secundaremos, como acabo de hacerlo, sin voluminosos expedientes, ni informaciones interminables...⁷⁶⁷

Guerola es va felicitar de les disposicions governamentals i, evidentment, els hi va donar àmplia publicitat. Va contestar al ministre agraint-li i valorant molt positivament les mesures però, tot i així, no va estar-se de fer-li diverses indicacions que venien a mostrar les deficiències que, concretament, en la repressió del contraban trobava a faltar el governador⁷⁶⁸. Les reials ordres foren, segons Guerola, molt ben rebudes pels industrials i col.laboraren a reanimar el ànims però no foren suficients com per a invalidar el memorandum que sobre la indústria havia demanat a l'Institut Industrial, i que Guerola va enviar al govern junt amb altres dues exposicions referents al drets d'aduanes dels teixits amb mescla de cotó i dels de llana, en base als quals i a les pròpies apreciacions continuava manifestant unes poc falagueres previsions sobre la situació industrial⁷⁶⁹. Guérola acompanyà amb una carta particular a Salaverria els escrits anteriors, en la que reafirmava el seu pessimisme:

...En la comunicación mía acompañatoria digo a usted con lealtad mi modo de ver esta grave materia. El mal sigue y crece, sin más ventaja hasta ahora que la del buen efecto moral que produce la oportuna carta de usted que yo he explotado mucho para aumentar su buen efecto. Pero esto como usted comprende no basta para por sí solo a remediar el mal que va tomando grandes proporciones.

⁷⁶⁶ Idem., vol.1, p. 199.

⁷⁶⁷ Carta del ministre d'Hisenda a A. Guerola, 9.jun.1864. Idem, vol.1, p. 204-205.

⁷⁶⁸ Carta d'A. Guerola al ministre d'Hisenda, 21.jun.1864. Idem, vol 1, p. 214-218.

⁷⁶⁹ Vegeu la carta reproduïda com a document nº 3 al final d'aquest apartat.

Mucho sentiré aparecer a los ojos de usted como alarmista y hasta se me ha indicado que algo de este concepto tengo por ahí. Repito que lo siento mucho, pero me tranquiliza mi conciencia y mi lealtad, que no me permiten ocultar ni atenuar la verdad...⁷⁷⁰

L'actitud de Guerola fou molt positivament valorada per l'Institut Industrial i els fabricants⁷⁷¹ però no disposà del mateix vist-i-plau governamental. La constància de Guérola, la seva posició poc abocada a rimbombants afalagaments amb motiu de les disposicions oficials adoptades i, sobretot, la seva defensa dels interessos proteccionistes de la indústria catalana, esdevingueren males cartes de presentació per al seu progrés professional. En una conjuntura política en que el govern estava més preocupat per la seva pròpia crisi política i per la subversió democràtica, la insistència de Guerola en la resolució (o intervenció) en una crisi fabril era no només una qüestió incòmode sinó inoportuna; i, que les forçades disposicions que finalment s'havien pres no fossin valorades com màgiques i trascendents solucions sinó que se n'emfatsés les limitacions i mancances⁷⁷², va col·laborar a sentenciar la carrera del governador. Guérola explicaria, dos anys després al redactar la Memòria que

...había conseguido evitar los motines obreros pidiendo trabajo; había luchado con la miseria de éstos, el abatimiento de los fabricantes, y la indiferencia del Gobierno, especialmente del ministro de Hacienda; había yo llegado (luego lo supe) a hacerme sospechoso a los ojos del Sr. Salaverría de excesivamente tímido, porque era previsor, y de sobrado catalán porque me interesaba por el país que mandaba y cuya ruina veía. Había sin embargo conseguido que el Gobierno empezase a atender mis informes, y se mostrase benévolo y protector como lo anunciaban sus últimas disposiciones...⁷⁷³

En aquests darrers dies, Guerola hagué d'afegir a l'atenció de la crisi fabril, la problemàtica derivada del conflicte de consums, de l'ordre públic general, i de l'específica crisi ministerial, elements tots ells, que abocaren al seu cessament: ho veurem més endavant.

En l'aspecte concret de la crisi industrial, el seu successor Francisco Sepúlveda va partir de les mateixes premisses i adoptà la mateixa actitud que Guerola, aconseguint una major atenció governamental: la conjuntura política i la persona havien canviat.

⁷⁷⁰ Carta d'A. Guerola al ministre d'Hisenda, 2.jul.1864. Idem, vol. 1, p. 224-225.

⁷⁷¹ Carta de l'Institut Industrial a A. Guerola, 8.jul.1864, agraïnt-li el suport donat i a ..sus apreciables desvelos para secundar los esfuerzos de los industriales en estos días de prueba... Idem.; vol. 1, p. 226.

⁷⁷² Recordem al respcte, per exemple, que les peticions respecte als mercats de les Antilles, Santo Domingo i les Canàries mai no foren contemplades.

⁷⁷³ Idem., vol. 1, p. 228-229.

7.3.5.- L'ordre públic.

Segons el mateix Guerola, l'ordre públic fou la qüestió que

...más me ocupó y me preocupó desde el momento mismo de mi llegada hasta mi salida, que fue tambien relacionada con la cuestión de orden público (..) Ni un solo día dejé de ocuparme en esto. Sostuve una correspondencia casi diaria con el ministro de la Gobernación, y además obrando siempre de acuerdo con el Capitán General don Fernando Cotoner, teníamos conferencias continuas en que nos comunicábamos lo que sabíamos, y conveníamos en lo que debía hacerse...⁷⁷⁴

Les paraules de Guerola no només evidenciaven la supremacia d'aquesta problemàtica tant quantitativament com qualitativament sinó que reflectien la impossibilitat de l'autoritat civil d'actuar sense l'acord o el coneixement de l'autoritat militar; i no només això, sinó que la relació establerta ni tan sols es produïa en uns estadis d'igualtat i correspondència sinó que ja hem vist com Cotoner interferia directament la informació que havia de o podia rebre Guerola. El control sobre el principal canal d'informació de que disposava el governador (el confident "Tiburcio") es completava amb la desqualificació professional de la policia, que el mateix Guérola subscrivia en molt sentits, com ja hem vist⁷⁷⁵.

La importància de l'ordre públic concebut en termes de lluita contra la subversió raïa en que, per Guerola, Barcelona era gresol i principal centre d'activitat dels "revolucionaris" no només espanyols sinó de França i d'Itàlia. La seva anàlisi era la següent:

...Dos tendencias o pensamientos hay allí en estos trabajos, que son el democratizar el pueblo y tenerlo dispuesto para dar el grito cuando sea conveniente hacerlo. En esta materia la experiencia ha hecho cautos a los revolucionarios catalanes. Ya no son aquellos patriotas fogosos e imprudentes que en los primeros albores de nuestra reforma política se contentaban con tocar a generala, dar vivas y mueras y armar un motín. Hoy la ciencia de conspirar está allí más desarrollada. Conocen que con esos desahogos aislados son siempre reprimidos por el Gobierno, y prefieren democratizar las masas para estar preparados a la gran revolución europea que esperan para ellos o para sus hijos. Esta es la causa de la calma que aparece en la superficie aunque en el fondo hay tanta hoguera de revolución. Allí circulan folletos democráticos, periódicos italianos y españoles de estas doctrinas y especialmente entre la clase obrera se difunde cierta ilustración impregnada de

⁷⁷⁴ Idem., vol. 3, p. 40.

⁷⁷⁵ Guerola després de deixar constància de la inutilitat dels inspectors amb els que despatxava cada dia de bon matí, explicava com rebia després la informació dels confidents ...y a veces en alta noche concluía yo las tareas del día con una conferencia reservada con el gran confidente Tiburcio, tenida en el campo o en la muralla de mar. A estas conferencias iba yo sólo, pero con revólver en cinto y puñal en mano bajo la capa, para precaver una emboscada... Idem., vol. 3, p. 40.

materialismo y de desprecio o de desdén hacia la Religión...⁷⁷⁶

En definitiva, la situació a Barcelona era especialment perillosa perquè els "revolucionaris" havien canviat, havien madurat i s'havien "il·lustrat": no era el primer cop que exposava aquest pensament

A aquest marc calia afegir-hi des de finals de juny, els anuncis de conspiracions secretes i de perills de desordres públics que de forma sistemàtica apareixien a la premsa espanyola i barcelonina: un repàs al Brusí en les seves seccions de "Correspondencia particular" o del "Correo de Madrid" en seria una mostra ben significativa. La crisi ministerial que tenia paral·litzat al gabinet Mon apareixia com un dels elements d'instigació d'hipotètics plans subversius amb l'objectiu de

...derribar el trono de nuestra Reina...⁷⁷⁷

i que fins i tot s'havien reflectit en la divulgació de suposats atemptats, com el que -sense confirmar- havia patit O'Donnell⁷⁷⁸. Els comunicats oficials (i oficiosos) sobre la inalterabilitat de l'ordre i en desmentiment de rumors en sentit contrari tampoc no faltaven⁷⁷⁹.

En aquesta situació s'emmarcaria la recurrència de Guerola de comunicar a les instàncies ministerials les informacions confidencials dels seus espies sobre les amenaces revolucionàries -que mai no s'arribaren a concretar-. La problemàtica fou, durant les tres/quatre primeres setmanes de l'estiu de 1864, encara més preocupant per a l'autoritat civil del que havia estat anteriorment.

Recollint les preocupacions de l'incert present Joan Mañé i Flaquer va terciar en aquesta problemàtica amb un llarg article titulat "La cuestión del orden público"⁷⁸⁰: paga la pena ressaltar els elements de la seva anàlisi. El seu plantejament partia de tres premisses: a/ sempre hi han -i hi han hagut- conspiradors però la seva existència no era condició suficient per impulsar una revolució; b/ el veritable agent revolucionari era l'opinió pública o sigui, l'opinió de les classes conservadores; i c/ el veritable instigador de l'acció revolucionària era, gairebé sempre, el govern. També en el cas d'Espanya, en que les revolucions s'havien caracteritzat pel protagonisme de la força pública (de tal forma que els

⁷⁷⁶ Idem., vol. 3, p. 41.

⁷⁷⁷ <<El Ancora>> 29.jun.1864, citat a <<Diario de Barcelona>> 2.jul.1864 (edició de matí). Aquest diari denunciava l'existència d'una vasta conspiració que es trobava en fase de captació de simpatitzants i de recaptació de fons per comprar armes.

⁷⁷⁸ <<Diario de Barcelona>> 4.jul.1864. El hipotètic o frustrat atemptat hauria tingut lloc l'1 de juliol.

⁷⁷⁹ Vegeu per exemple, el <<Diario de Barcelona>> 7 i 9 de juliol de 1864.

⁷⁸⁰ <<Diario de Barcelona>> 7.jul.1864 (edició de matí).

encarregats de mantenir l'ordre eren els primers en alterar-lo) la validesa dels postulats anteriors no s'alterava per aquest motiu ja que

...si bien es verdad que manteniéndose el ejército fiel a sus banderas, y a sus juramentos no son posibles las revoluciones, esta verdad no es toda la verdad, no es más que una verdad incompleta, porque no basta que se rompan los lazos de la disciplina para que la revolución triunfe; es necesario para ello, que la opinión pública sea cómplice, esté en el campo de los sublevados...

Mañé il·lustrava aquest plantejament amb els exemples de 1854 (revolució triomfant) i de 1856 (revolució fracassada), i entrava llavors en l'anàlisi de la situació contemporània on, segons es deia, els revolucionaris demanaven un "canvi de dinastia": i era, precisament, la formulació d'aquest objectiu el que hipotecava tota possibilitat revolucionària ja que "l'opinió pública" no es mobilitzava per això. En conseqüència, no era motiu de preocupació que apareixessin proclames subversives amb aquest contingut. Ara bé,

...lo que hoy no es posible, puede provocarlo una administración desatentada...

Aquí radicava el perill i, en aquest sentit, volia alertar a un govern al qual, si bé no atorgava les seves preferències, sí que li donava suport i en demanava la continuïtat perquè era constitucional i perquè els constants canvis de gabinet eren danyosos per la nació. Mañé considerava que Catalunya es trobava en una situació delicada ja que la guerra als U.S.A. i la crisi monetària europea havien afectat negativament la seva economia i havien creat un malestar

...que en épocas pasadas podía ser un peligro para el orden público, hoy se sufre con notable resignación y se conlleva a costa de imponderables sacrificios; porque el desenvolvimiento del comercio, de la industria y del crédito han hecho conservadoras á todas las clases sociales, pues que los intereses de todas están íntimamente enlazados con la tranquilidad de la nación.

Además hay que advertir que el levantamineto del estado de sitio libró a Cataluña, de un elemento de constantes perturbaciones...

El problema en aquest sentit raïa en que la voluntat intervencionista dels capitans generals en tots els afers de la vida ciutadana havia estat substituïda per la de l'administració pública, i d'aquesta pràctica havien sorgit les perturbacions que afectaven la vida actual: l'exemple de les societats de crèdit era l'escollit per Mañé ja que li permetia observar que les existents, amb menys de 10 anys de vida, havien passat per nombroses vicissituds però mai per perills seriosos fins el moment actual en que

...el gobierno ha decidido mezclarse en sus operaciones...

A això s'hi hauria d'afegir

...la atmósfera de inmoralidad (ministerial) que nos tiene disgustados, recelosos y prevenidos; ello es que los ánimos soliviantados empiezan a buscar analogías

entre el estado presente y el de triste recordación; ello es que el gabinete dispensa singularísimos favores a hombres que los sublevados de Vicálvaro condenaban a la execración pública; ello es que al par que aumentan las contribuciones directas disminuye el producto de las indirectas merced al escandaloso fraude; ello es que al compás de los impuestos aumentan los gastos improductivos, y con expedientes de arbitrista, se está preparando una situación angustiosa para el tesoro...

Tot plegat constituïa els motius d'alarma, les causes d'un malestar que si bé no possibilitaven una revolució política com algunes veus propugnaven, sí que podien comportar una revolució moral i social que, com l'any 1854, podia derivar en revolució política

...que nadie prevé y que pocos desean...

Mañé acabava doncs, reafirmant la seva tesi que la revolució la impulsaven els governs i no els revolucionaris i reclamava de l'executiu la suficient prevenció en no accentuar els motius de sofriment popular i en impedir que

... salga de los labios de las clases conservadoras de Cataluña el temible "¡Tant se vall!" porque las consecuencias serían espantosas...

7.3.5.1.- Una política preventiva.

L'anàlisi de Mañé corresponia a principis de juliol, en que la situació política immediata havia patit una important degradació, ben perceptible en termes d'ordre públic i d'alarma política. En iniciar Guerola el mandat, el quadre havia estat tranquilitzador i no oferia massa dificultats, motius pels quals optà per realitzar una política de prevenció i control que va traduir-se en primer lloc, en la recaptació d'informació sobre els principals demòcrates i revolucionaris per, tot seguit, sotmetre'ls a vigilància i seguiment: d'aquesta forma, a través dels dirigents pensava arribar al coneixement de les hipotètiques "maquinacions", les quals calia esbrinar a fons, deixant la repressió directa a un segon pla. A més la pràctica d'aquesta, arribat el moment, no havia de presentar problemes ja que a Barcelona la tropa oferia suficients garanties:

...era mucha la guarnición que había y cierto antagonismo que existía entre el soldado y el paisanaje (..) alejaba el peligro de la seducción, que en Andalucía es tan temible...⁷⁸¹

Dos exemples visibles d'aquesta política preventiva i de la seva obsessió pel control político-social foren la seva actitud davant les societats corals i l'Ateneu Català de la Classe Obrera.

⁷⁸¹ Idem., vol. 3 p. 44-45.

7.3.5.1.a.- Les societats corals.

Considerava que si bé eren una institució lloable pel contingut educatiu i moralitzador que tenien de cara als obrers, presentaven tot una vessant política que les feia perilloses i que derivava de la personalitat del seu fundador Josep Anselm Clavé⁷⁸².

A més, al govern civil no hi havia constància que mai no haguessin estat legalitzades ni que disposessin d'un reglament autoritzat. Per valorar l'abast i la intencionalitat d'aquestes irregularitats, i escatir la naturalesa de les societats, Guerola va reunir-se diverses vegades amb Clavé a qui demanà informació completa al respecte, informació que li fou facilitada extensament: en data 18 d'abril de 1864 el propi Clavé li lliurà informe escrit, detallat, del nombre de societats, dels coristes que les integraven, la data de fundació, els festivals celebrats., etc.⁷⁸³. Aquesta informació va remetre-la al ministre de la Governació Cánovas del Castillo -que li havia sol·licitat per R.O. de 6 d'abril- tot afegint-hi una proposta de circular en la que expressava la pròpia valoració del fenomen i plantejava diverses providències per a legalitzar-ne el funcionament i augmentar-ne el control⁷⁸⁴. El desencís va produir-se quan Cánovas li contestà que no creia necessària la publicació de la circular proposada i l'instà a

...que se limite por ahora a vigilar y estudiar reservadamente dichas sociedades hasta que V.E. reciba nuevas instrucciones mías...⁷⁸⁵

Instruccions que mai no arribaren.

Poc després Guerola consultà a Cánovas l'oportunitat d'autoritzar la celebració de l'imminent festival de les societats corals, donada la tolerància observada els anys anteriors⁷⁸⁶ i les negatives conseqüències que podien derivar de la seva prohibició. En

⁷⁸² Guerola considerava que Clavé ...no era un santo, sino que era un gran revolucionario y demócrata, con talento y con genio, lo mismo político que músico. Fácil es pues concebir que bajo su dirección las sociedades corales tomaron un carácter de organización política que se extendió por toda Cataluña, reconociéndole a él por jefe... Idem., vol. 3, p. 1-2.

⁷⁸³ Idem., vol. 3, p. 3-10.

⁷⁸⁴ Guerola afirmava que no dubtava del caràcter cultural i d'esbarjo de les societats corals, al mateix temps que defensava la necessitat de control per part de l'autoritat per tal que no es desnaturalitzessin puix que tenia el coneixement de societats que proclamaven objectius benèfics, d'ajuda mútua, però que començaven a ...estimular la vagancia y facilitar la coalición de los obreros para pedir aumento de jornal (y) degenera su objeto bueno en otro justiciable... La manera d'evitar aquesta desviació era que les associacions deixessin de ser secretes i tinguessin autorització legal. Idem., vol. 3, p. 17.

⁷⁸⁵ Carta, 23 d'abril de 1864. Idem, vol. 3, p. 20.

⁷⁸⁶ El 1er. festival coral va realitzar-se el 17 de setembre de 1860 amb la participació d'uns 350 músics i coristes. Els dies 5 i 6 d'octubre de 1861 va celebrar-se el segon (que

aquest cas, ambdós coincidiren en l'autorització: Cánovas digué a Guerola que

...Cuando V., que se halla sobre el terreno y puede calcular bien sus consecuencias, no halla inconveniente en que se celebre en esa el festival de las Sociedades corales, por mi parte tampoco puede haberlo. Obre V. en este asunto como crea más acertado. Mi idea, como V. sabe, es siempre no contrariar las tendencias ni las propensiones de las gentes, cuando de ello no puede resultar perjuicio al servicio ni a la tranquilidad pública...⁷⁸⁷

Guerola presidí el festival que se celebrà als Camps Elisis els dies 4,5 i 6 de juny, i que constituí el més important de tots els que tindrien lloc: va comptar amb uns 2000 participants de 57 societats⁷⁸⁸. Guerola informà de l'èxit a Cánovas el 9 de juny, tot emfasitzant l'ordre i les bones formes dels participants i del públic (unes 8000 persones assistiren a cadascuna de les sessions). El governador informà de les mesures preventives que havia adoptat:

...Conociendo yo, además, el carácter catalán, aunque vigilaba con prudencia todas estas grandes reuniones y estaba apercebido para todo de acuerdo con el Capitán general, tuve buen cuidado de alejar todo lo posible del recinto de las funciones la presencia de los agentes y empleados de vigilancia, lo cual es muy del agrado de esta gente, y la experiencia hace ver que surte efecto...⁷⁸⁹

Guerola no amagà el descontent per la política que Cánovas li havia imposat en desautoritzar-li la circular redactada: ell considerava que

...era un mal el tolerar y aplaudir estas sociedades sin previo examen de su objeto y de sus estatutos y sin ejercer la inspección que el Gobierno debe tener sobre toda asociación. Cometido este error, pudo al menos enmendarse lentamente, principiando por la circular que yo propuse al Ministro. No la

gairebé duplicà la participació) i entre el 27 i el 29 de setembre de 1862, el tercer que aplegà gairebé 1.500 participants: tots ells gaudiren del vist i plau tant de l'autoritat militar com del governador civil Ignasi de LLasera que, no només va presidir el darrer sinó que feu un obsequi d'argent a la millor societat coral.

⁷⁸⁷ Carta, 23 de maig de 1864. Idem, vol. 3, p. 23.

⁷⁸⁸ ...En Clavé agrupà a són volt 57 Societats Corals, donant un conjunt de 2.090 coristes units a una orquesta y banda composta de 300 músichs.

Tots recordem la impressió, enterament nova per nosaltres, que produhía veure aquelles masses pacíficas de cents y mils obrers vinguts de tots los pobles de Catalunya, passejant sos pendóns enflocats y coronats de flors y lloers, pe'ls carrers de Barcelona... MESTRES, Apeles, Clavé. Sa vida y sas obras. Barcelona 1876, p. 23.

⁷⁸⁹ Carta a Cánovas del Castillo, 9 de juny de 1864. Idem., vol. 3, p. 31.

aceptó. Ignoro por que. Creo que fue un desacierto...⁷⁹⁰

Reafirmava així la seva la malfiança envers els cors, tant per la personalitat de Clavé com per la personal comprensió de l'activitat i dels objectius dels revolucionaris a Catalunya dins els quals encaixaria plenament l'activitat coral. Paga la pena recollir, un cop més, les seves paraules:

...ese orden, esa compostura de dos mil cantores reunidos con los alagos de la música y del aplauso, podía ser interés y enseñanza de Clavé para no dar pretexto a que el Gobierno prohibiese las Sociedades corales y sus festivales, de las cuales sacaba su subsistencia y su fama musical, pero también era indudablemente efecto de lo que he dicho en otro capítulo: los revolucionarios de Cataluña son juiciosos por el momento porque todo lo esperan del porvenir, y se limitan a democratizar a las masas lentamente...⁷⁹¹

7.3.5.1.b.- L'Ateneu de la Classe Obrera.

Una situació semblant va reproduir-se amb l'Ateneu de la Classe Obrera, amb la diferència que aquesta entitat sí disposava d'autorització. Guerola feia respecte de l'Ateneu la mateixa valoració ambivalent que havia expressat de les societats corals:

...Instruir a los obreros, enseñarles los primeros rudimentos de las ciencias, tenerlos ocupados en esto en vez de ocuparse en la taberna, la prostitución o el juego, era un pensamiento muy recomendable; pero sin embargo esa enseñanza podía llegar a ser nociva; era aquello un centro de reunión democrática, de la que mucho malo podía esperarse al considerar que el presidente del Ateneo era el señor Doménech, hombre de chaqueta, simple obrero, pero hombre de genio y de travesura que pasaba a la silla presidencial del Ateneo desde la cárcel de Manresa donde había estado preso y encausado por propaganda democrática y sociedad secreta revolucionaria.

Era pues el Ateneo objeto de desconfianza y de vigilancia para la autoridad; y para mí más, porque sabía yo por mis confidentes que allí se conspiraba sordamente...⁷⁹²

⁷⁹⁰ Idem., vol. 3, p. 32.

⁷⁹¹ Idem., vol. 3, p. 32-33.

⁷⁹² Idem., vol. 3., p. 34. Sobre la perillositat revolucionària de l'Ateneu Josep TERMES ha escrit que «...En sus primeros años fue una institución moderada, donde seguramente no hallaron cabida las corrientes de pensamiento radical (...) los protectores del "Ateneo Catalán de la Clase Obrera imaginaban que esta institución, proporcionando algo de conocimientos generales a unos pocos obreros, podría convertirse en una entidad moderadora, regeneradora de la clase obrera. Sin embargo, poco tiempo pudo mantenerse esta situación... **Anarquismo y sindicalismo en España. La Primera Internacional (1864-1881)**. Barcelona, Ariel 1972,

L'única diferència raïa en que, com ja hem dit, estava legalitzat i això impedia qualsevol censura en uns moments en que

...la política del gobierno de entonces, no consentía atropellos ilegales...⁷⁹³

Per això va limitar-se a mantenir la vigilància secreta. Aquesta institució mai no li va representar cap problema perquè, segons Guerola, no s'havia produït cap moviment revolucionari ja que en aquest cas, no dubtava que l'Ateneu n'hauria estat un dels seus baluards.

7.3.5.1.c.- Progressistes i demòcrates.

Complementava aquesta política preventiva amb la pràctica d'un apropament vers els progressistes per tal d'impedir la seva aliança amb els demòcrates, i aconseguir el màxim aïllament polític d'aquests. Això significava dispensar-los-hi un cert tracte de favor tal com va palesar-se amb l'autorització d'obertura d'un casino "progressista". Prèviament el governador havia consultat amb el ministre, exposant-li el seu plantejament polític:

...Legalmente no veo medio de impedirlo, sin ponerse en contradicción con lo que por ahí se tolera, y sin caer en el escollo de que estos catalanes que no miran de muy buena voluntad el advenimiento de la situación actual, y esperan con actitud recelosa mis primeros actos tradujeran mi negativa como principio de un sistema de opresión que no conviene emplear aquí (..) El inconveniente que veo es que enseguida los demócratas pedirán lo mismo, y e menester estar preparados a lo que se les haya de decir...⁷⁹⁴

El ministre havia contestat de seguida,

...Puede Vd. autorizar el casino progresista...

7.3.5.2.- La repressió directa: la protesta contra l'impost de consums.

Les dificultats més grans per aplicar una política preventiva d'ordre públic eren, a nivell estructural, de caràcter tècnic -deficiències policials i precarietat dels mitjans governatius- i polític -hegemonia d'aquest àmbit en la política de l'Estat amb la consegüent subordinació de l'autoritat civil al Capità general-. Durant el mandat de Guerola aquestes deficiències van aflorar davant les dificultats socials d'una conjuntura de crisi de la indústria tèxtil i de l'augment de l'atur que comportà, si bé no foren aquests els únics elements que interferiren. Guerola, en l'estricta camp de l'ordre públic, es queixava no només de l'escassa

p. 23-24.

⁷⁹³ Idem., vol. 3, p. 35.

⁷⁹⁴ Idem., vol. 3., p. 45.

col.laboració de l'autoritat militar en l'intercanvi d'informació sinó també de llur altiva actitud que es traduia en censures constants envers l'acció policial, tot incidint en la seva inutilitat; i, així mateix, remarcà la constant necessitat de formalitzar acords amb ell per dur a cap qualsevol actuació. A més, com ja havia consigant, no podien comparar-se els mitjans de que disposaven una i altra autoritats.

El distanciament entre ambdós va culminar quan Cotoner va criticar obertament Guerola davant el govern

...concediéndome muy buenas cualidades administrativas, pero negándome las de previsión y energía para combatir la revolución...⁷⁹⁵

retret que va subscriure el govern amb motiu dels aldarulls contra l'impost de consums de 10 de juliol.

La impopularitat d'aquest impost no era cap novetat, com tampoc no ho era l'esclat sistemàtic de protestes, el darrer dels quals s'havia produït a Barcelona pel 1863, i havia motivat que el governador Francisco Sepúlveda traslladés els burots i el radi de pagament a un quilòmetre de la ciutat per tal d'aïllar-los al màxim i d'evitar així que els possibles aldarulls repercutissin en la població. En contrapartida, l'extensió del radi facilitava el contraban i el frau fins el punt que la recaptació de l'impost havia minvat sensiblement⁷⁹⁶.

Guerola, junt amb l'alcalde corregidor Valentin Cabello⁷⁹⁷, havia actuat ja a mitjan febrer contra el frau en el vi al burot de la porta de S. Antoni: ho explicà així al ministre d'Hisenda

...Es opinión muy admitida que hay aquí una defraudación muy extendida y organizada y tuve noticias de que la había de una manera concreta en el vino. Al efecto puesto de acuerdo con el Alcalde Corregidor de esta capital, que es un celosísimo funcionario, hemos hecho esta madrugada una prueba. Detenidos seis o siete carros cargados de vino, después de que habían pasado el fielato, los he hecho conducir a la Aduana, y en mi presencia he dispuesto se pesase el vino, resultando, después de descontar la tara, casi con doble número de arrobas de las que se habían fijado en las papeletas para el adeudo. La defraudación, pues, era patente.

En el acto he suspendido a todos los empleados del fielato y estoy instruyendo el expediente para pasarlo al juzgado de Hacienda y dar a V.

⁷⁹⁵ Idem., vol. 3, p. 88-89.

⁷⁹⁶ Malgrat el frau era un dels impostos més importants: el seu import per a la Hisenda estatal l'any 1863 havia estat, a Barcelona, de 9.698.253 rals., sense comptar els recàrrecs per a la Diputació i l'Ajuntament que, segons Guerola, representarien una meitat més.

⁷⁹⁷ Cabello havia estat cap de la Secció de Foment al Govern Civil de Barcelona durant el mandat d'Ignasi de Llasera.

conocimiento oficial...⁷⁹⁸

Els funcionaris eren set⁷⁹⁹. La premsa barcelonina, de forma unànime, va elogiar el comportament governatiu però fou diferent l'actitud del ministre d'Hisenda que, si bé felicità Guerola, no va mostrar la mateixa determinació a l'hora de sancionar els funcionaris inculpats, que tan sols foren canviats de destí⁸⁰⁰.

Deixant de banda aquest aspecte i el del funcionament intern dels empleats del ram - sobre els que Guerola reiteradament va expressar les seves queixes i inquietuds-, la recaptació de l'impost havia minvat de forma espectacular en les darreres setmanes de forma paral·lela a l'augment del nombre de persones, sobretot obrers sense feina i dones, que es dedicaven al contraban. El problema assolía unes dimensions que anaven més enllà de l'estricta cost econòmic -sense menystenir-lo-, sobretot en la conjuntura de crisi social en que es produïa. Guerola ho exposà d'aquesta forma al director de consums

...A pesar de lo mucho que absorben mi atención en este difícilísimo Gobierno las cuestiones de orden público, político, crisis fabril y otras, no tengo olvidados los Consumos de la capital que es una cuestión gravísima, no sólo porque los valores bajan y el contrabando sube, efecto principalmente de ser imposible de guardar una línea de cuatro leguas, sino porque las cuestiones de consumos se rozan aquí con las de orden público, de lo cual hay tristes recuerdos no muy lejanos...⁸⁰¹

En aquesta situació la reforma en les tarifes de l'impost realitzada pel ministre Pedro Salaverria⁸⁰² i aplicada des l'1 de juliol, no feu sinó exasperar la població puix que

...Siendo la contribución odiosa al pueblo porque la paga lo mismo el pobre que el rico, siendo insoportable para aquel y tolerable para éste, parece que toda reforma debía tender a gravar los artículos de lujo que sólo consume el rico, y aliviar los que por ser de uso más general pesan sobre el pobre. Pero, lejos de ser así, parece que se obedezca al principio opuesto. El vino generoso,

⁷⁹⁸ Carta particular al ministre d'Hisenda Juan B. Trúpita, 15.feb.1864.

⁷⁹⁹ Guerola remarcà que l'administració d'aquest ram ocupava 342 empleats dels quals 254 depenien de l'arma d'infanteria i 22 eren caporals. Valorava que la gran quantitat d'empleats era indicatiu dels vicis que generava l'impost fins el punt que ...Tengo la convicción que más de la mitad de lo que el pueblo paga por este impuesto se gasta en su administración y en lo que roban los empleados de ella... Idem., vol. 2, p. 125.

⁸⁰⁰ Les tensions entre ambdúes autoritats van continuar i s'evinciaren arran les continúes queixes de Guérola respecte les mancances i deficiències del personal administratiu, que mai no van ésser ateses pel ministre.

⁸⁰¹ Carta al Director de Consums D. Juan Argüelles, 25.mai.1864. Idem., vol. 2, p. 135.

⁸⁰² LLei de 25 de juny de 1864.

el extranjero, los licores, las gallinas, las conservas, los pavos, los mariscos y otros alimentos del rico quedan rebajados, al paso que tuvieron aumento los derechos sobre el vinagre, aguardiente, aceite, tocino, manteca de cerdo, carnes, cerdos, leñas y casi todas las frutas. Esto produjo un descontento general, especialmente lo de las frutas, y fue un estímulo más, con apariencia de razón para quejas tumultuosas en los fielatos...⁸⁰³

El raonament de Guerola palesava, a més de discrepàncies amb Salaverría i d'un lúcid testimoniatge de la realitat, la seva preocupació bàsica per l'ordre públic, soscavat pels conflictes sovintejats entre els empleats dels burots i els contrabandistes (molts d'ells obrers sense feina) la qual cosa no feia sinó crear unes condicions favorables a l'actuació dels revolucionaris i donar versemblança als plans de subversió. En carta al ministre d'Hisenda el 6 de juliol insistia en la seva apreciació que l'impost de consums estava derivant en un problema d'ordre públic per causa de les constants friccions als burots motiu pel qual havia enviat als carrabiners com a reforç: però

...Hoy las cosas apremian más. El partido revolucionario, siempre dispuesto a utilizar los elementos que las circunstancias pongan a su alcance, parece se ocupa en explotar esta crítica situación. Las noticias de mis confidentes secretos me anuncian que se organiza un ataque contra los fielatos para entregarlos al incendio, asesinar los empleados, y empezar por aquí la revolución si el desorden tiene eco suficiente en las masas.

Como la noticia es para mi respetable por el origen de donde procede, he tomado las precauciones necesarias a fin de contrarrestar esos planes...⁸⁰⁴

Aquestes precaucions consistien en l'augment de la vigilància dels burots, especialment dels de la Creu Coberta i de la Porta Nova, que havia significat la mobilització de dos destacaments de carrabiners, de municipals de cavalleria, de dues partides de mossos d'esquadra, del cos de vigilància i de forces de la guàrdia civil: mobilització acordada amb el capità general. Guerola veié confirmades les previsions arran els aldarulls que esclataren el diumenge 10 de juliol: ho explicà així al ministre

...Al anochecer se ha visto aquella oficina de recaudación (el burot de la Creu Coberta) rodeada de hombres, mujeres y niños en número de más de 400 personas que han empezado a insultar a los empleados con toda clase de dicitrios y denuestos.

El Comandante de la Guardia Civil de la provincia don Mauricio Albert de Terradas llegaba en aquel momento con algunos guardias de Caballería y

⁸⁰³ Idem., vol. 2, p. 147. Guerola explica que va realitzar un treball sistemàtic de comparació de les tarifes de cada article, les antigues i les establertes en els pressupostos de 25 de juny e 1864, éssent la seva conclusió que ...resultan unos absurdos que aturden y revelan una inexperiencia práctica en los autores de tal reforma...

⁸⁰⁴ Carta al ministre d'Hisenda P. Salaverría, 6.jul.1864. Idem., vol. 2, p. 149.

unidos a los Carabineros y mozos de la escuadra han dispersado el motín, no sin algún esfuerzo y viéndose apedreados e insultados, pero no ha habido sangre derramada, aunque sí algunos sablazos de los guardias. Se han cogido cuatro de los amotinados, que están ya en la cárcel.

Como el fielato se halla a un cuarto de hora de esta población, no ha trascendido aquí el suceso y los paseos y las calles han seguido llenos de animación y de tranquilidad (..)

No creo, como he dicho, que esto sea un hecho aislado; y por si se repite, el Capitán General tiene dispuesta oportunamente alguna fuerza del ejército, que saldrá en caso necesario...⁸⁰⁵

La versió de Guerola contrastava amb la que donava el <<Diario de Barcelona>>, que no atorgava més importància a l'incident que la de ser un més dels que habitualment es produïen⁸⁰⁶. En qualsevol cas la resposta de Cánovas fou immediata: en telegrama d'11 de juliol li ordenava que

...Entregue V. al instante los culpables a los Tribunales y proceda con la mayor energía. Cuando la tranquilidad esté asegurada, queda V. autorizado para venir a conferenciar con el Gobierno.

Vea V. de mi parte al señor Sepúlveda, y dígame si acepta el cargo de

⁸⁰⁵ Carta al ministre de la Governació A. Cánovas del Castillo, 10.jul.1864. Idem., vol. 2, p. 152.

⁸⁰⁶ El <<Diario de Barcelona>> de 12.jul.1864 en la seva edició matinal relatava així els successos (en l'edició de la tarda anterior consignà breument l'avalot, desmintint el rumor sobre 4 morts): ...Si bien los sucesos ocurridos en la tarde del domingo no tuvieron la importancia que ayer (..) les atribuía el público, no por esto dejaron de alarmar á las personas que pasaban por la carretera de la Cruz Cubierta. Parece que algunos sugetos trataron de oponer resistencia á la fuerza de los Mozos de Escuadra y Guardia civil (..) y que no haciendo caso de las amonestaciones (..) se abrigaron en uno de los barracones donde se espande vino y aguardiente, fuera de la zona de consumos, desde donde apedrearon á la fuerza armada, disparando al propio tiempo dos pistoletazos. Ni los mozos ni la Guardia civil disparó tiro alguno. Sólo dio una carga (..) dispersándolos y cogiendo á cuatro de ellos, que se encuentran presos en las Cárceles nacionales. No hubo (..) ningun muerto, y el único herido (..) lo fue en el acto de huir, por haber caído al suelo (..) Uno de los mozos de escuadra recibió una pedrada en la sien (..) Entre los alborotadores había muchas mujeres y niños, que causaban una gritería infernal. Ayer la Autoridad mandó cerrar la barraca-taberna donde se había armado el barullo. En este hecho no tomó la menor parte la fuerza del ejército, puesto que no pasó de ser uno de esos escándalos que ocurren con frecuencia en las casillas de consumos, y á los cuales el público no da más importancia de la que merecen (el subratllat és nostre)...

Gobernador interino, que no es incompatible con su situación actual...⁸⁰⁷

La severa reprensió que contenia la resposta de Cánovas no podia entendre's tan sols en el marc de la singular actuació de Guerola davant els aldarulls sinó en la complexa conjuntura político-governamental i d'ordre públic (que hem relacionat al començar aquest apartat) que precipitaria la seva dimissió. De forma específica en l'àmbit de l'ordre públic, el retret de Cánovas partia, previsiblement, del fet que l'inicial actitud "d'alerta revolucionària" de Guerola⁸⁰⁸ s'havia mostrat incapaç de prevenir desordres quan realment van esclatar; a més, el governador semblava aclaparar per les responsabilitats del càrrec en el control efectiu de l'ordre públic. No altra idea es despenia de la carta de 4 de juliol:

...Aseguro a V., señor don Antonio, que es una terrible tarea la de este Gobierno; y para complicarla diré a V. con reserva, que tengo recelos de que el Capitán General está descontento de mí. Es un caballero, un bravo militar, y, a diferencia de lo que suele suceder en los militares, desea más evitar la revolución que vencerla, pero ese deseo, su carácter impresionable, y quizás su predilección hacia mi antecesor, le hacen pretender y exigir que la policía lo evite todo y lo sepa todo, lo cual es imposible con la policía mala que tenemos, y lo sería también en gran parte, aunque estuviéramos servidos como el Emperador Napoleón lo está en este ramo. Si algo ocurre, tengo la convicción que Cotoner lo atribuirá a imprevisión mía, y será triste que después de 26 años de carrera con algún éxito, venga yo a inutilizarme aquí. Creo que mi prudencia ha evitado que tuviésemos cuestiones.

Desearía también que me dijese V. si arreciando la tormenta y sabiendo que va estallar, podré prender una noche a diez o doce de los jefes para inutilizar el movimiento...⁸⁰⁹

Guerola veuria confirmar-se bona part dels seus temors quan Cánovas el telegrafia tres dies després amb un "estrany" missatge

...Aquí está y en todas partes según mis noticias completamente asegurado el orden público. Cuente V. pues con eso. No doy crédito a lo de Tiburcio, aunque convenga vigilar como siempre. Conozco y adivino todo lo que ahí

⁸⁰⁷ **Telegrama** del ministre de la Governació a A. Guerola, 11.jul.1864. Idem., vol. 3, p. 85-86.

⁸⁰⁸ 10 dies abans s'havia expressat per carta amb l'anunci d'un possible i imminent motí que, al crit de "Pan y trabajo", havien d'impulsar demòcrates i socialistes. 48 hores després insistia en el tema en base a la confiança de "Tiburcio" sobre el nou impuls dels "trabajos revolucionarios" fonamentats en el malestar social, i dels que eren bona mostra els petits però constants conflictes als burots de consums. La conclusió de Guérola era que ...Todo esto revela que hay quien agita estas masas y que lo que se busca son pretextos para estallar... **Carta** a Cánovas del Castillo, 4.jul.1864. Idem., vol. 3, p. 82.

⁸⁰⁹ **Carta** d'A. Guerola al ministre de la Governació. 4.jul.1864. Idem., vol. 3, p. 81-82.

pasa, y siento que una actitud más confiada y resuelta de V. no me ayude a destruir ciertos planes⁸¹⁰.

Amb més deteniment, Cánovas va escriure'l el mateix dia tot demanant-li que es traslladés a Madrid per despatxar sobre els assumptes d'ordre públic que estaven plantejats ja que considerava que l'efectiu esclat d'un motí era una qüestió suficientment important com per tractar-la amb deteniment: en aquesta situació van produir-se els aldarulls de consums. L'anunci del cessament semblava confirmat.

7.3.6.- Barcelona, final d'una carrera administrativa: el cessament de Guerola.

Guerola havia rebut amb inquietud el seu nomenament per al govern de Barcelona: les complicacions que oferia el càrrec n'eren la raó bàsica per un funcionari que aspirava a un lloc tranquil, a Madrid, com a culminació de la carrera. Un cop incorporat al nou destí, la duració en el qual pensava que seria curta,

...sólo deseaba salir bien, porque salir del Gobierno de Barcelona bien, es un título recomendable en nuestra carrera...⁸¹¹

La formació del govern Mon amb la incorporació de Cánovas a Governació⁸¹², semblava facilitar-li l'acompliment de l'objectiu, i més quan fins aquell moment (març de 1864) el seu mandat havia evolucionat sense especials dificultats; però, precisament, amb el nou gabinet es va generar una complexa conjuntura -en el marc de crisi general del sistema- que precipitaria el seu cessament, i no per acaronar la plaça desitjada a Madrid ni com ascens professional, sinó gairebé com a sanció al seu exercici. En un altre sentit, el rellevament de Guerola també s'explicaria per les necessitats governamentals de satisfer interessos polítics immediats mitjançant la transacció de càrrecs entre unionistes i moderats en funció de les quals, el governador de Barcelona esdevenia víctima propiciatòria a causa de la seva febla posició.

Entrant en el primer aspecte, la sanció li venia de tres fronts: de la seva actuació davant la crisi cotonera que l'enfrontà amb el ministre d'Hisenda Pedro Salaverria, de les crítiques del capità general Fernando Cotoner i de la situació de l'ordre públic, molt concretament de l'esclat del conflicte de consums. Aquests tres factors els hem analitzat detingudament en les pàgines anteriors. Tots ells s'explicitaren i confluïren durant la primera quinzena de juliol. En carta de 2 de juliol, Guerola es feia ressó dels rumors que circulaven sobre la seva substitució i exposava clarament a Cánovas que

⁸¹⁰ Telegrama d'A. Cánovas del Castillo a A. Guerola. Idem., vol. 3, p. 82-83.

⁸¹¹ Idem., vol. 3, p. 74.

⁸¹² Guerola es vanà reiteradament de l'amistat que l'unia amb Cánovas i confià fins l'últim moment enm que el nou ministre atendria les aseves aspiracions. Cánovas, ja ho veurem, no va moure un dit pel governador.

...Aunque parezca chismografía insignificante creo oportuno decir a V. que por diversos conductos llega a mis oídos la noticia de que el señor Salaverría está descontento de mí por la cuestión fabril, porque dice que no soy más que un catalán más, alarmista, y se me añade que de ese origen y de otras gestiones apoyadas por el duque de Tetuán ha brotado la idea, más o menos adelantada, de que vuelva aquí Sepúlveda, dándome a mí cualquier cosa para ahí. Esto además se propala aquí, y Sepúlveda no niega que se le han hecho indicaciones...

I acabava insistint en que

...Mi deseo de ir al Ministerio sabe V. que es vivo y constante, pero no quiero ser importuno y a cargo de V. queda, cuando quiera y pueda hacerlo. Sólo en dos casos molestaría a V. de una manera insistente, que sería si me sobreviniese aquí una situación violenta o mi salud se resintiese más de lo que empieza a estarlo...⁸¹³

La situació "violenta" va produir-se al cap de 10 dies als burots de la Creu Coberta - pocs després que, també per escrit, manifestés a Cánovas la seves reserves envers el capità general⁸¹⁴ - i van interferir la reunió concertada a Madrid pel dia 7 amb el ministre de la Governació, que es posposaria fins que l'ordre públic quedés restablert. Quan així s'esdevingué, i prèvia una correspondència relativament tibant per part de Cánovas, el dia 13 Guerola rebia la convocatòria del ministre al mateix temps que el nomenament de Sepúlveda com governador interí, i el 19 es relitzava finalment l'anelhada reunió a Madrid.

Cánovas no feu sinó confirmar tots els neguits de Guerola, que explicà així l'entrevista

...El 19 me convidó el señor Cánovas a comer, y de sobremesa, estando solos, me reveló todo lo que había. Hacía mucho tiempo que Cotoner y Sepúlveda hacían gestiones contra mí, concediéndome excelentes cualidades pero negándome la de suficiente altura para dominar la complicada cuestión de Barcelona. El intermedio principal para esto era el Ministro de Hacienda, don Pedro Salaverría, amigo apasionado de Sepúlveda, a quien creía el hombre necesario para salvar Barcelona, y predispuesto contra mí por las cosas de la crisis fabril y de consumos. Al referirme esto el señor Cánovas, me añadió que hacía dos meses que estaba resistiendo el empuje que le hacían (incluso el general O'Donnell) para que nombrase a Sepúlveda en lugar mío; que él no era afecto a este último, ni le creía necesario; que si yo sabiendo todo esto insistía en volver a Barcelona me mantendría a todo trance, pero que iba a estar en una lucha terrible y en una situación peor el día (que se vislumbraba ya) en que volviese al poder el General O'Donnell, pues era probable que entonces me quitase, no en odio a mí, sino por su predilección hacia

⁸¹³ Carta d'A. Guerola al ministre de la Governació, 2.jul.1864. Idem., vol. 3, p. 79.

⁸¹⁴ Vegeu la carta de 4.jul.1864, citada anteriorment.

Sepúlveda; que su deseo sería llevarme al Ministerio, pero que lejos de haber vacante en ninguna Dirección, quizá tendría que quitar algún Director para satisfacer exigencias políticas irresistibles; que si yo quería ir de Gobernador a Valencia (vacante entonces), no sólo se me nombraría enseguida, sino que complacería mucho al señor Mayans, ministro de Gracia y Justicia...⁸¹⁵

Major claredat semblava impossible. D'altra banda, les darreres apreciacions introduïen el segon dels aspectes a que hem fet referència. Efectivament, l'acció de l'executiu es trobava paral·litzada com a conseqüència de la crisi ministerial que s'havia evidenciat des de mitjans juny de 1864. Al <<Diario de Barcelona>> es valorava així un dels seus elements configuradors:

...la cuestión de la reposición o no reposición en sus destinos de los funcionarios hoy cesantes de la Unión Liberal, basta y sobra para concluir con la vida de un ministerio, y si no se resuelve con acierto y con equidad, la crisis podrá aplazarse por unos días, pero ella seguirá amenazada (..) y concluirá á no dudarlo con el gabinete Mon-Cánovas...⁸¹⁶

En l'edició matinal del 4 de juliol el mateix diari informava que havien estat 12 les "reparacions" concedides als unionistes⁸¹⁷; malgrat això -que tampoc no s'havia confirmat- la paral·lització del govern continuava ja que es mantenien enfrontades dues posicions al seu sí: la de Cánovas i Ulloa, partidaris de fer concessions als unionistes, i la de Mon, Mayans i Ballesteros, contraris a semblant determinació⁸¹⁸. Poc després, s'informava que el ministeri de la Governació havia procedit a la seva remodelació⁸¹⁹. D'aquesta forma semblava que la crisi estava en camí de superar-se com s'evidencià des de mitjan juliol en que el gabinet reinicià la seva activitat en termes de relativa normalitat: els rumors des llavors apuntarien a un imminent desembarcament d'O'Donnell a Madrid -que no s'arribaria a produir: recordem que, contra pronòstic, seria l'espasa de Narváez la cridada per la Reina a formar govern pel setembre-.

En aquesta situació, en que la conflictivitat interna dins un govern aïllat incapaç de "reflotar" un règim en descomposició -el retraïment progressista ja ho anunciava així: recordem l'interès de Guerola en posar obstacles a l'apropament d'aquests als demòcrates-, les possibilitats de prosperar d'una figura com la de Guerola eren més aviat escasses: sense

⁸¹⁵ Idem., vol. 3, p. 88-89.

⁸¹⁶ <<Diario de Barcelona>>, 1.jul.1864, a la secció "Correspondencias particulares del Diario de Barcelona" de 27 de juny.

⁸¹⁷ <<Diario de Barcelona>>, 4.jul.1864. Esa tractava de 12 llocs rellevants: la presidència del Tribunal de Comptes, la subsecretaria de Gràcia i Justícia, una plaça al tribunal de Guerra i Marina etc. No hem pogut però, comprovar la seva veracitat.

⁸¹⁸ <<Diario de Barcelona>>, 8.jul.1864.

⁸¹⁹ <<Diario de Barcelona>>, 10.jul.1864.

suports reals i importants⁸²⁰, i sense cartes de presentació enlluernadores (ans al contrari, la insatisfacció pel desenvolupament del seu exercici era obvi), el seu sacrifici en favor d'un valor polític més sòlid, amb valedors de major envergadura i en el moment en que l'opció "transaccionista" s'imposava -éssent-ne Cánovas principal propulsor-, no oferia dubtes. A més, la fragilitat del càrrec que ocupava ho acabava d'adobar ja que la substitució com a tal no plantejava cap problema.

Frustrades les aspiracions a Madrid⁸²¹ -l'única oferta que va rebre, el govern civil de València era, a més, inacceptable ja que significava una veritable degradació- va optar per la cessantia, que es perllongaria -i no per voluntat pròpia- fins el 1876 en que va passar al govern civil de Sevilla.

Sepúlveda fou nomenat governador civil de Barcelona en propietat per RD. de 26 de juliol de 1864, el mateix dia que sortia publicada la dimissió de Guerola

...fundada en el mal estado de su salud...

La política que aplicà el nou governador respecte de la crisi industrial i de l'ordre públic foren semblants a les del seu antecessor, fins i tot hi coincidí en l'anàlisi, però la seva ascendència i les seves vinculacions eren més fortes i li permeteren incidir amb èxit en el govern perquè intervingués de manera més decidida en la protecció dels mercats insulars en favor dels teixits catalans i disposar de l'estreta col.laboració i suport del Capità General per fer front a l'ordre públic.

⁸²⁰ Sobre el seu principal valedor Cánovas del Castillo, no pogué expressar més que decepció: en finalitzar la reunió amb ell a La Granja constatà que ...Por muy preparado que estuviese yo para este desengaño, confieso que me afectó, pues no lo esperaba siendo Ministro don Antonio Cánovas del Castillo. Sin embargo no quedaba ni aún el derecho de quejarme o resentirme, porque los términos en que él me presentaba la cuestión, eran un nuevo favor que me hacía... Idem., vol. 3, p. 89-90.

⁸²¹ Abans però, de reafirmar la decisió del cessament va entrevistar-se amb Salaverria i amb Mayans, que el presionà perquè acceptés el destí a València. Pel que feia al primer, Guérola confirmà els seus recels: ...se me mostró tan prevenido contra la industria catalana a pesar de cuanto le dije, que ya no me extrañé de cuanto había ocurrido. Me dijo que no debía sacrificarse el interés de España al de Cataluña; que había exageración en las quejas de los fabricantes, los cuales lo que trataban con ellas era hacerle presión para que no tocase los aranceles, y en fin, vi en él casi completo el cuadro de ideas de los librecambistas. Esta conferencia me afirmó más en mi idea de renunciar, pues estando el Ministro de Hacienda en tan mala disposición, no podía esperarse nada en favor de la crisis fabril, y era inevitable el cúmulo de conflictos que iban á pesar sobre la autoridad que mandase en Barcelona...Idem., vol. 3, p.90.

7.3.7.- Tres documents.

Document nº 1.

Carta d'Antonio Guerola al ministre d'Hisenda Pedro Salaverría 15 de maig de 1864.

Excmo. Sr. Don Pedro Salaverría.- Barcelona 15 de mayo de 1864.- Mi distinguido jefe y amigo: Con razón se dice que en Barcelona siempre hay algo anormal. Apenas salimos de la crisis metálica, principia la fabril y continúa siempre la política.

Hoy que esta última parece algo amortiguada empieza a amenzarnos la de las fábricas.

Cerrar las fábricas es una de las palabras más alarmantes en Cataluña, porque equivale a tener miles de obreros en las calles pidiendo jornal y prestándose a ser instrumento de la revolución.

Hasta ahora habíamos visto esto en una época de cólera, de guerra o de alteración brusca de los aranceles, y el ser causas conocidas parece que facilitaba más el remedio. Hoy en plena prosperidad, y paz del país, empieza a disminuir el trabajo en las fábricas de una manera alarmante; la que trabajaba seis días a la semana trabaja cuatro, la que tenía mil obreros se reduce a quinientos, y la que antes estampaba 5.000 piezas de indiana al mes, hoy tiene que reducirse a la quinta parte; y a pesar de esto los almacenes de las fábricas están atestados de existencias. La causa de esto es la paralización de las ventas, y como nadie fabrica para almacenar, sino para vender, desde el momento en que se paraliza la venta, la fabricación tiene que ponerse al nivel. Esta es la lógica terrible de los fabricantes, difícil o imposible de combatir con razones, porque a nadie se le puede obligar a producir para no vender sin empujarla a una quiebra y ruina segura. Hay pues, que buscar las causas de esta causa; es decir, el origen de la paralización de las ventas, o de la calma según la apreciación gráfica y vulgar del país.

No es causa sola ni improvisada de ahora. Es la reunión de varias causas que vienen trabajando el país industrial para llegar a este triste resultado, y a otro mayor todavía si Dios y los hombres no lo remedian.

La causa primera y más antigua fue la guerra de los Estados Unidos que cuadruplicó el precio del algodón, y que, dando más valor a la tela elaborada, disminuyó el consumo. Esta disminución también se funda en más de una razón.

El consumidor halla cara una pieza de indiana que antes estaba al alcance de la clase pobre. El comercio por otra parte espera siempre que la guerra americana concluirá y bajarán los algodones, y con la esperanza de hacer entonces compras baratas, se retrae hoy de hacerlas caras. Finalmente al elevarse el precio de la tela de algodón llega a nivelarse con la lana vasta, la cual le forma poderosa competencia.

Esta primera causa de la guerra de los Estados Unidos viene afectando lentamente hace tiempo a la industria algodонера, que es la principal de Cataluña, y lo peor es que no se le

ve remedio pronto ni fácil, pues si la guerra terminase de repente y un telegrama nos anunciase que el algodón había bajado a su antiguo precio normal, la perturbación que esto produciría, trayendo de repente barata la primera materia, arruinaría quizás a las fábricas que se encontrasen con muchas existencias elaboradas con algodón caro.

La segunda causa que invocan los fabricantes es la alteración arancelaria que introdujo el Real decreto de noviembre de 1862, porque aunque no tocó a los algodones afectó a muchas industrias pequeñas auxiliares de la algodonera; y sobre todo al cambiar en las telas el sistema de vareo por el de peso, facilitó el que los extranjeros nos envíen telas tan ligeras que hacen casi insignificante el derecho de importación.

La tercera causa es la admisión por las aduanas de unas telas similares que estos fabricantes creen abusivo el que se introduzcan, y que, según dicen, las admiten las aduanas por error en la interpretación del arancel; telas que, siendo muy baratas, porque en Suiza y Alemania lo es también la fabricación de ellas, formen en España una fatal competencia a las indianas.

Finalmente, los fabricantes añaden como otra causa el contrabando, que suponen mal reprimido.

El resultado de todo es que siendo la primavera y el otoño las dos ferias naturales del fabricante, no sólo no la ha habido esta primavera, sino que continúa la calma de venta de manera alarmante.

Yo he llamado a la Junta directiva del Instituto Industrial que es la que ha reemplazado a la antigua célebre junta de fábricas de Cataluña. Tres horas conferenciamos sobre esto. Los fabricantes me expusieron con más extensión todo lo que suscintamente acabo de indicar. Yo les excité a que hiciesen el sacrificio de sostener el trabajo todo lo posible por interés propio, por decoro de la fabricación y por un sentimiento de bien entendido patriotismo. Ellos me ofrecieron procurarlo así pero aunque yo no dudo de sus buenos deseos, no creo que éstos les hagan ir más allá del límite que les permite el interés de su fortuna comprometida. Me hablaron de una exposición que van a dirigir al Gobierno sobre las telas similares, sobre el adeudo de las telas por peso y sobre el contrabando. Los dos primeros puntos si usted encuentra medio de concederlos, serían un beneficio positivo, aunque de resultados no muy inmediatos.

Respecto al contrabando (que los fabricantes citan en general y sin concretarlo a esta provincia) es difícil formar una idea completamente exacta. Contrabando le hay siempre, pero también hay siempre propensión a suponerlo mayor de lo que es en todo país que prospera al amparo del sistema proteccionista.

Presumo pues, que más o menos pronto vamos a tener grupos de obreros pidiendo trabajo. Anticipadamente a esto, voy a ocuparme con la Diputación y el Ayuntamiento de preparar alguna obra pública por administración que ocupe aquellos brazos parados y gestiono sobre lo mismo cerca del ministro de Fomento. Esto, sin embargo, es un remedio insuficiente para la cuantía del mal, si este sigue desarrollándose como ha principiado.

No falta, sin embargo, quien abriga esperanzas de que en el mes próximo se animarán las ventas, por la influencia que tiene la buena cosecha de trigo que se presenta excelente por ahora en toda España. Yo estaré a la mira de los sucesos, y enteraré a usted de todo oportunamente, suplicándole me favorezca con los consejos y los auxilios que esta crítica situación demanda.

Tengo el honor de repetirme de usted con toda consideración atento amigo etc...-
Antonio Guerola.

Document nº 2.

Carta d'Antonio Guerola al ministre de la Governació Antonio Cánovas del Castillo. 23 de maig de 1864.

Excmo. Sr. D. Antonio Cánovas del Castillo.- Barcelona, 23 de mayo de 1864.- Mi distinguido jefe y amigo: Siento hablar a usted tanto sobre fábricas, pero la cuestión es gravísima y no puedo menos de hacer todo lo posible, aun a riesgo de ser molesto, para combatirla o atenuar sus efectos. Es esto tanto más sensible, porque la entrada de usted en el Ministerio tuvo aquí excelente acogida, pero sin embargo, como yo a usted no le debo ocultar nada, a medida que la crisis fabril va arreciando, se levanta aquí una prevención fatal contra el Sr. Salaverría; prevención que yo combato como un energúmeno de día y de noche, pero que no es fácil desaparezca con palabras sino con hechos. Llega a tal punto esta predisposición y la idea de desaliento entre estos fabricantes, que siendo este el país de la actividad, de la energía, de la constancia, país acostumbrado a mandar comisionados, a hacer exposiciones y revolver el mundo por una coma que le tocasen de sus aranceles, hoy veo a estos fabricantes tan abatidos y tan desesperados de lograr nada de usted, que habiéndose indicado la idea de enviar ahí una comisión se ha abandonado este pensamiento porque nadie quería ir por la convicción equivocada de que los comisionados volverían lastimados y desairados.

Puede usted figurarse lo que yo me habré esforzado para combatir estas ideas e inspirar a los fabricantes confianza en la justificación del Gobierno.

Ya han hecho una exposición al Ministro de Hacienda que he enviado estos días, y acabo de saber que van a hacer otra más extensa aún y razonada.

Llega a tal punto lo que este asunto me preocupa por los males que preveo y por los deseos de evitarlos, que me atrevo a indicar a usted la idea de que, si fuese conveniente, iría yo ahuí por ocho días para confereciar sobre esto, bien fuese solo o acompañado de algunos fabricantes. Usted hará de esta indicación el uso que le parezca: ya sabe usted que no me duele el viajar.

Para tocar todos los resortes hoy dirigo a Fomento la comunicación cuya copia a usted incluyo de oficio, pidiendo desarrollo inmediato de obras públicas por Administración para dar trabajo a obreros parados.

Tengo el honor de repetirme de usted con toda consideración atento amigo y

subordinado etc.- A. Guerola.

Document nº 3.

Carta d'Antonio Guerola al ministre d'Hisenda Pedro Salaverria.
1 de juliol de 1864.

Al Ministro de Hacienda en 1º de julio de 1864. El Instituto Industrial de Cataluña me ha presentado la exposición (copia adjunta nº 1) en el que pinta el cuadro tristísimo que arrastra la fabricación y me acompaña la otra exposición (original nº 2) sobre el adeudo de los tejidos de mezcla de algodón. Al propio tiempo me ha presentado también la exposición (adjunta nº 3) de los fabricantes de lana de Sabadell y Tarrasa sobre la reciente circular de la Dirección de Aduanas de 2 de junio último relativa al adeudo de estos dos artículos.

Creo de mi deber elevarlo todo a conocimiento de V.E., y al hacerlo paréceme oportuno ante todo indicar a V.E. que si en estos escritos hay alguna expresión o concepto que parezca duro, tengo la convicción de que no entra en ello ningún sentimiento irrespetuoso ni desagradecido por parte del Instituto, pues antes al contrario se muestra reconocido a las manifestaciones emanadas de V.E. en favor de la industria nacional. El lenguaje por lo tanto es sólo el quejido y la expresión del que ve su ruina próxima a consumarse, disculpable por ello, atendida por otra parte la franqueza catalana.

En materias facultativas y científicas cual son el adeudo de los derechos de Aduanas, la recta interpretación del arancel vigente y las mejoras que en él deben introducirse; tratándose esto de una manera tan profunda y concienzuda cual lo hace el Instituto, y dirigiéndome a un Ministro tan ilustrado y competente, jactancia fuera en mí tratar de explicar lo que bien explicado queda, ni pretender que mis pobres palabras enseñasen nada nuevo a la elevada inteligencia de V.E.

Me limito, pues, a manifestar a V.E. lo que está a la vista, en el exterior de esta situación y esto no puede ser más lamentable.

Según la estadística formada a la ligera, con los datos reunidos hasta ahora, resulta que hay en el día 2000 obreros sin trabajo y 1700 con jornal reducido, es decir que trabajan 2 ó 4 días de los 6 de la semana.

Pero no es esto lo más grave. Lo es mi concepto el porvenir, y porvenir muy inmediato. Los fabricantes, especialmente los de algodón y mezclas, han perdido ya la venta para las telas de verano. Si en el mes de agosto próximo falta también la demanda para el surtido de invierno, no habrá nada que evite ya el cierre de las fábricas que hoy sostienen penosamente el poco trabajo que hacen.

Los obreros por otra parte siguen la suerte de los fabricantes. Ya los hay a bandadas por las calles y paseos, aunque en actitud pacífica. Afortunadamente hasta ahora no han pedido trabajo tumultuosamente: algunos me han dirigido una exposición respetuosa pidiendo remedio a su triste situación. El Ayuntamiento se ocupa de esto y va a dar trabajo a algunos,

pero ni éste es remedio proporcionado a la extensión del mal, ni deja de tener sus inconvenientes al acostumar al obrero a que las autoridades le den jornal siempre que no lo tenga, porque esto puede conducir a infiltrar en las masas el supuesto derecho al trabajo que es, como V.E. sabe, una de las máximas del socialismo.

Por esta razón creo que sin perjuicio de que hagamos todo lo posible para atenuar los efectos de la crisis, que conviene buscar el remedio en las mismas causas que la han producido. Los fabricantes sin perjuicio de sucesos atrasados, se fijan por ahora, como V.E. ve, en el adeudo de las telas similares y en el contrabando. Lo primero queda extensamente tratado en la exposición adjunta y yo ruego a V.E. su ilustrada atención.

Respecto al contrabando me refiero, a lo que he tenido el honor de decir otras veces, pero todavía debo añadir algo. El contrabando puede reprimirse con desplegar mayor rigor en el cumplimiento de la legislación vigente o modificando ésta en sentido más represivo.

Para lo primero V.E. se ha servido dictar órdenes muy eficaces que aquí procuramos cumplir y secundar activamente.

En cuanto a la legislación vigente, es punto muy delicado, que V.E. con la superioridad de sus conocimientos y facultades sabrá apreciar mejor que yo. El Instituto Industrial se fija mucho en la libertad que da para el fraude ese respeto inviolable del contrabando, luego que está en las tiendas del mercader y ha salido de la zona fiscal; y verdaderamente, siendo el contrabando un delito parece debiera haber más libertad para perseguirlo allí donde se sepa que está dictando alguna medida que concilie con esto el respeto del hogar doméstico a semejanza de lo que sucede cuando se trata de perseguir un criminal.

Hechas estas indicaciones con la más recta intención y buena fe me resta sólo suplicar a V.E. encarecidamente que, si lo permiten las vastas atenciones del ministerio que dignamente desempeña, se sirva dar preferencia a este asunto.

Yo siento parecer pesimista e incurrir quizás en la nota de que alarmo demasiado, pero creo un deber de conciencia y lealtad el decir la verdad cual la comprendo. Cada día que pasa aumenta la probabilidad de males graves para este país, si el mes de agosto lo encuentra en la misma triste situación en que hoy se halla.

Dios guarde a V.E. muchos años.- Barcelona, 1º de julio de 1864.- Antonio Guerola.-
E.S. Ministro de Hacienda.
